

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2023/11-12 szám

Tartalom

Villám

- [A barbárság](#)

Emlékezet

- [Móra Ferenc: A szánkó](#)
- [Szepes Erika: Élet](#)
- [Nándi Mihály: Karikó Katalin](#)
- [Földeák Iván: Könyvek fóliázásával kezdik](#)
- [Stancsics Erzsébet: A szabadság vándorai](#)
- [Stancsics Erzsébet: A Madarász](#)
- [Szende Pál: Werbőczy II.](#)
- [Karinthy Frigyes: Levél a frontra](#)
- [Ballai László: Simi bácsi és Izrael](#)

Déliab

- [Radnóti Miklós: Razglednicák](#)
- [Ballai László: Szigetvárnál az Isten](#)
- [Jahoda Sándor: Gyűlölet](#)
- [Jahoda Sándor: Jó és rossz rassz](#)
- [Jahoda Sándor: A közvetítő](#)
- [Köves István: Hej, regő...](#)
- [Köves István: Jónás mondja a magáét, de útnak ered](#)
- [Ádám Tamás: Nomád tábor](#)
- [Ádám Tamás: Imre szenvedett](#)
- [Bakó Endre: A Lúdas Matyi kétszáz éve](#)
- [Móra Ferenc: Tudatlanság dicséreti](#)

Húrok

- [Szép Ernő: Gramofon](#)

Villám

A barbárság

„A barbárság nem a természeti népek sajátja, hanem azoké, akiket a társadalom bizonyos csoportjai kifordítanak saját természetükből.”

Ballai László

Emlékezet

Móra Ferenc: A szánkó

Kegyetlen hideg tél volt, azóta se tudok hozzáfoghatót. Fenéig befagyott a patak, a verebek megdermedve hullottak le a fákról, a háztetőről olyan vastag jégcsapok meredeztek, hogy kővel is alig bírtuk őket lehajigálni. Először a báránybőr sapkáinkat vagdostuk hozzájuk, de evvel nem sokra mentünk. A fülünk megfázott, a sapka a tetőn maradt, s ami a legnagyobb baj volt: a jégcsap se esett le.

Még jobban szerettünk a hóban játszani. Akkora hó volt, hogy alig látszottunk ki belőle, ástunk is benne akkora barlangokat, hogy akár a medvék királya ellakhatott volna bennük. Persze a medvének több esze volt, mint hogy hópalotában lakott volna. Nem is fagyott el se keze, se lába, mint nekünk.

Legkülönb multság mégis csak a szánkázás volt. Szomszédunkban lakott a bíró. A bíró csináltatott a fiainak olyan szánkót, hogy annál szebb még nem volt a világon. Még most is sokszor álmodom vele így tél idején. Kőrisfából volt a talpa, diófából a karja, az ülése lószőrvánkos, beterítve bársonyposztóval, a lábtakaróján bolyhos szőnyeg. Be volt festve az egész szép pirosra, tán a kötele is selyemből volt.

Megvolt a mesés szép szánkó, de nem volt, aki húzza. Nagy úr volt akkor Bíró Pali is, Bíró Gyuri is, mind a kettő csak húzatni akarta magát. Engem fogtak be, meg egy másik szegény gyereket, a Favágó Jánoskát.

– Egyszer ti húzzátok, máskor mi ülünk benne – biztattak a bíró fiai.

Bántuk is mi a csúfolódást, csakhogy hozzáférhettünk a szánkóhoz. Gyuri, Pali elnyújtózkodtak nagyurasan a puha ülésben, mi ketten nyakunkba akasztottuk a cifra istrángot, szél se érhetett a nyomunkba aztán. Meg se álltunk az ötödik fordulóig, ott is csak lélegzetet venni.

Így tartott ez egy hétig, hanem Favágó Jánoska már akkor olyan búsan lógatta a fejét, mint egy igazi ló. Meg is kérdezte tőle a kisebb gazdánk, a Bíró Pali, hogy tán kevesli az abrakot?

– Szeretnék már egyszer én is beleülni a szánkóba – motyogta félősen Jánoska –, csak egyetlenegyszer, csak egyik saroktól a másikig!

Bíró Gyuri nevetve csördítette meg fejünk fölött a pántlikás ostorát:

– Mást nem kívánnál, kis rongyos? Nem olyan gúnyához csinálták ezt a szánkót, mint a tied.

Pali még jobban rákiáltott:

– Örülj, hogy húzhatod. Gyi, Szellő, gyi Bogár!

Összenéztünk Jánuskával, s akkorát rántottunk a szánkón, hogy mind a két gazdánk kigurult a hóra. Olyat hemperedtek, hogy öröm volt nézni, ámbátor igyekeztünk elhordani az irhát.

Hanem aztán megbántuk, amit tettünk. Másnap majd meghasadt a szívünk, mikor a bíró fia elszánkáztak a ház előtt. Most már a Szabó Gergőék húzták őket.

Ekkor énnekem egy gondolatom támadt:

– Jánoska, van egy hatosod?

– Volt tavaly, de labdát vettem rajta.

– Tudod mit, Jánoska? Ha neked is volna egy hatosod, nekem is, vennénk rajta szánkót.

Másnapra kerítettünk pénzt. Én a Csacsadér vargától kaptam, mert segítettem neki kivinni a csizmákat a piacra, Jánoska meg eladta a labdáját meg a márvány golyóját meg a bicskáját a molnáriásnak.

Délután elmentünk a szenesboltba, vettünk a pénzünkön egy szenesládát. A ládát félig megraktuk szalmával, a fenekére szögeztünk két gyalult deszkát, kerítettünk egy ruhaszárító kötelet, s azt ráerősítettük a láda két oldalára. Megvolt a szánkó.

Biz az nem egészen olyan volt, mint a bíró fiaié, de éppúgy csúszott.

Az udvaron próbáltuk ki, mert az utcára szégyelltünk kimenni a másik szánkó miatt.

Hanem az udvar kicsi volt.

Megegyeztünk, hogy kimegyünk a falu végére, ahol senki se lát. Közökön, zigzag utcákon bujkáltunk kifelé, hogy ne találkozzunk a bíró fiaival. Fújt a szél kegyetlen, sodorta a tetőkről az arcunkba a havat, de nem törődtünk vele. Csak arra gondoltunk, hogy milyen jó lesz szánkóba ülni. Először Jánoska ül bele, én elhúzom a kis erdőig, ő meg engem vissza. Jaj, istenem, de jó lesz!

Kiértünk a falu végére. Az utolsó ház a Kati nénié volt, az öreg koldusasszonyé. Rogyott kis szalmás kunyhó, se udvara, se kerítése. Most csupa hó és jégcsap az egész kunyhó, csupa dér még az ajtókilincs is. A Kati néni kutyája, a szegény Morzsa, ott nyöszörgött a küszöbön.

– Megállj, Ferkó – mondja a Jánoska –, eresszük be ezt a szegény kutyát, mert megveszi idekint az isten hidege. Az öregasszony bizonyosan alszik.

Belöktük az ajtót, a Morzsa csaholva szaladt előre.

Kati néni ott gubbasztott a vackán, elkéült orcával, dideregve vékony kendőjében. Olyan hideg volt odabent, hogy még a tűzhely sarkait is kivirágozta a dér.

– Nem égett ebben a tűz, lelkeim, már három nap óta. Sem egy marék szalmám, sem egy gyújtat fám. Majd megfagyok, lelkeim – sóhajtozott az öregasszony.

Jánoska rám nézett, én meg órá. Előhúzta a sarokból a baltát, kiment, csattogott, pattogott odakint: fölvágtá tűzrevalónak a szánkót.

Kisvártatva hatalmas tűz lobogott a kunyhóban. Égett a szánkó. A mi szánkónk, amelyikbe egyszer se ültünk bele.

A szánkódarabok piros lángja hosszú csíkokban táncolt a falon, amely mintha sírt volna örömében, ahogy a dér leolvadt róla. Az öreg koldusasszony orcája is színesedni kezdett. Ahogy ránk vetette háládatos tekintetét, a mi szívünkben is valami melegség támadt. És egyszerre megsajnáltuk a gazdag bíró fiait, akik érzik, hogy milyen jól esik repülni a szánkón, de nem tudják, milyen jól esik jót tenni a szegényekkel.

Szepes Erika: Élet

Hiába vonogatom a vállam: jelenvalóvá vált a globális felmelegedés. Itt terpeszkedik a glóbusznak eme figyelemre igazán nem méltó pontján, a városszéli lakótelepen is. Késő este van, ilyenkor a tomboló nyári hőség is szelídülni szokott, máskor langy szellő legyezgeti a lombokat és a tikkadt arcokat. Most semmi mozgás, a felhevült levegő tömbbé szilárdulva üli meg a házakat, a járdákat, a zsenge hajtású bokrok alázatosan meghajolnak alatta, a fű lankadtan eldől, és a virágok az ágyásokra lapulnak. Forrón sóhajt a föld.

Araszolok. Bármennyire nem frissítő, kívánom a mozgást, mintha közben a létezés egy más minőségét élhetném át, mint a gép és a könyvek előtt görnyedve. Ez most mégsem esik jól: túl meleg van. Globális. Biztatom magam: nézelődjek, ne merüljek el a megjövendölt katasztrófa feletti töprengésben. Mindenütt zárt ablakok, senki nem enged be az amúgyis meleg panellakásba a még melegebb kinti levegőt. A zárt ablakok mögül tévék fényei villódnak az utcára: az aludni nem tudók reménykedve várnak valami nézhető műsorra. A lakótelep főútjának vége felé – én az elején lakom, onnan indultam – az 53-as ház kapuján egy női alak próbál kilépni. Mozgása nehézkes, mindkét keze tele van dobozokkal, rekeszekkel, szatyrokkal, így nem tud kapaszkodni a korlátba. A lépcsőkön meg-megbotlik, lába minduntalan kicsúszik a félretaposott papucsból, otthonkájának zsebe félig leszakadva: abba is tömött valami lehozni valót. A konténer felé

indulna, ha tudna. Odalépek hozzá:

– Megengedi, hogy segítsek valamit cipelni?

Meglepően hangos, haragos és elutasító a válasz:

– Nem. Nekem ezt egyedül kell.

– De talán mégis könnyebb lenne, ha segítenék – próbálkozom újra.

– Nem kell segítség. Nekem ezt egyedül kell – mondja még keményebben, megmásíthatatlanabban.

– De ha lenne segítség... Sok a teher...Meleg is van... – egyre bizonytalanabb vagyok. Ő egyre határozottabban hárít.

– Értem, értem, erőpróba – próbálok idétlenül viccelni. Még nem is tudom, milyen idétlenül.

– Ne tessék velem gúnyolódni. Ez nekem nem erőpróba, hanem mindennapi kötelező. Nekem minden nap ennyit kell lehoznom és kidobnom.

– Biztosan van oka rá, hogy egyedül kell vállalnia – kísérlem meg tompítani az iménti idétlenkedést.

– Hát okom az van rá. Nem is tudja, mennyi.

– Nem, nem tudom. De, ha gondolja, szívesen meghallgatom. Addig pihenhet is egy kicsit.

Megadja magát, leteszi a lépcső aljára a kidobni valót, a legnagyobb rekeszt felfordítja és ráül.

– Ha megkérhetem, üljön le maga is, van még ládám – mutat egy nagyobb, kemény dobozra. Leülök. Néhány percre csak pihegünk a hőségben, a lépcső alján. Majd elkezd.

– Ha tényleg érdekl, készüljön fel, mert hosszú lesz.

– Persze hogy érdekel, ha már így összehozott minket ez a késői hőség.

– Hát jó. Onnan kezdem, ahonnan ez a mai helyzet előállt.

Nem számítottam rá, hogy a „mai helyzet” ilyen régen kezdődött, de most már igazán érdekelni kezdett ez az alacsony, szikár, hajlott hátú, ősz, öreg néni, aki – mint kiderült – 10 évvel fiatalabb nálam.

– Szóval, hárman élünk együtt, a férjem, a fiam meg én, egy másfél szobás lakásban. Biztos tudja, hogy ezek csak 35 négyzetmétereseek. (Hang nélkül bólintok.) A fél szoba a férjemé, róla majd később. A nagyszobában, ezt is ismerheti, a 4x5 méteresben, ketten élünk, a fiam meg én. A fiam most 50 éves, és 25 évvel ezelőtt volt egy autós balesete: rendőrautóval ütközött, persze őt hozták ki hibásnak, elvették a papírjait, valami óriási összegre meg is büntették, de mindez semmi volt az első látványhoz képest, ahogy saját vérében, mozdulatlanul és eszméletlenül feküdt. És ez máig így van.

– Máig? Hogyhogy?

– Nyaktól lefelé több helyen sérült a gerince, nyaktól lefelé teljesen béna. Az eszmélete visszatért – nem tudom, hogy örüljek-e neki – és miután észére tért, a sebészeti ellátás után átvitték a rehabilitációra. Mondja meg őszintén: maga szerint mit lehetett rehabilitálni egy teljesen béna testen, tíz nap alatt? Mert tíz napig tartották ott, aztán hazaküldték. Kezdetben még beszélt

valamit, ma már csak kinyitja a száját, ha enni vagy inni akar. Enni is csak pépeset kaphat, azt is ugyanúgy szívószállal, mint az italt. Én megemelni sosem tudtam, ma még kevésbé, úgyhogy a tisztálkodás egy vizes-szappanos szivacsos lemosásból áll. Akárhogy is igyekszem, nem tudom tökéletesen csinálni. Miután hazahoztuk, a házi orvos hozzásegített egy szociális gondozóhoz, aki heti háromszor eljött hozzá, lemosni, tisztába tenni, az elején még meg is borotválta, levágta a haját, aztán belátta, hogy teljesen hiába küszködik egy élőhalottal, és a három hónapi szolgálata után úgy hagyta ott szakállasan, szőrösen, hosszú, egyre hosszabb loboncos hajjal, mint egy ősebert. Nekem erre a szépítkezésre már se időm, se erőm nincsen, úgyhogy ott fekszik a szobámban egy ápolatlan, gondozatlan, néma vadember. A házi orvos még egyszer próbált segíteni, adott beutalót egy szeretetotthonnak csúfolt elfekvőbe, azt meg nem tudtuk igénybe venni, mert napi 18000 Ft gondozási és bennfekvés díjat kellett volna fizetni. A fiam rokkantnyugdíja 25200 Ft, a férjem munkanélküli, én a fiam betegsége óta háztartásbeli vagyok. Tulajdonképpen azt se tudom, miből élünk, néha az önkormányzattól jön némi szociális segély. Úgyhogy én etetem, itatom, ápolom.

Köhögni kezdett, érdesen sóhajtozott, elhallgatott. Sok volt ez egyszerre. Otthonkaja lefittyedt zsebéből előhúzott egy zsebkendőt, egy textil zsebkendőt a közkedvelt pézsék korában, egy tiszta, kikeményített, vasalt zsebkendőt, de nem a könnyeit törölgette vele, hanem az izzadtságot az arcáról.

– Hát látja, erről is szó van. Még a papírzsebkendővel is spórolnom kell, egyrészt mert nagyon sokba kerül, másrészt mert nagyon sokat fogyasztunk, és akkor azt is cipelhetném le esténként. Inkább kimosom és vasalom. Most meg, úgy egy hete, a Nyunyóka, ugye nem kell mondanom, kit becéz így a fél ország, hozott egy új rendeletet, amivel tulajdonképpen teljesen lehetetlenné tette az amúgy is lehetetlen életünket. Kivette a Közgyógyból a Tena nadrágokat és a Tena betéteket. A fiam ezekben létezik, enélkül nem tudom még a maradék létét sem megoldani. Nézze meg, itt van a zsebemben a mai patikai nyugta: a Tena Slip Super GIGA – mi eddig ezt használtuk – most csak teljes áron kapható, ami 53500 Ft, ebben csomagonként 6 darab van; és van a Slip Super L GIGA, ami az igazi férfiméret, és 8 darab van egy csomagban, 76000Ft. Az egyszerhasználatos ágy-alátét, férfiméretben, tízezer forint. Mi a Tena betétet nem használhatjuk, mert a férjemen nincs alsónadrág, rendes nadrág meg végképp nincs, jó esetben a Tena nadrág fölé rá tudok erőltetni egy pizsama nadrágot. A házi orvos azt tanácsolta, hogy használjunk csak napi három nadrágot, úgy tovább tart egy csomag. Mondja, drága, az én eszem bomlott meg, vagy az övé? Hogy lehet egy mozdulatlan és irányíthatatlan testnek megparancsolni, hogy csak napi háromszor ürítsen? És ráadásul én tisztaságmániás vagyok, mindent azonnal kimosok, felmosok, lemosok, egész nap csak fertőtlenítő vízben ázom. És akkor a jólelkű szomszédok azzal rágalmaztak meg, hogy miattunk lepték el a házat a csótányok, mert hogy nálunk halomban állnak a bűzös pelenkák, és kosz van.

– Gonosz emberből jól elvagyunk látva, kedves – hogy is hívják?

– Anna vagyok.

– Szóval, kedves Anna, gonosz emberből bőség van, ne vegye a szívére. A mi házunkban nincs ágyban fekvő beteg, mégis tele vagyunk csótánnyal. Én magam már négyszer hívtam egy csótányirtót. Már egészen összebarátkoztunk, de a csótányok újra jönnek, azokból a lakásokból, ahol nem engedték be az irtót. De hagyjuk a csótányokat, azok velünk maradnak, ki tudja, meddig, amíg szünetel a szemétszállítás és a lomtalanítást is lecsökkentették évi egyre. Inkább

meséljen a férjéről.

Pár percig hallgat, pihen, vagy nem tudja, hol kezdje.

– Nem lesz az tündérmese. A férjem 2010 óta munkanélküli, amióta bezárták a Rákospalotai Növényolajgyárat, azóta néha kap alkalmi munkákat, azt mondják, közmunka, de csak idenymunkának lehet mondani. Kezdetől fogva nem fizettek utána nyugdíjjarulékot, se adót, úgyhogy még minimálnyugdíja sincs. Viszont 2020-ban elkapta a COVID-ot, lázas volt, köhögött, fuldoklott, persze akkor orvos nem jöhetett házhoz, nem is jött. A mentők csak a rosszulléte negyedik napján jöttek, amikor már félájult volt. A kórházban – mindegy, melyiket mondom, az elsőt, ahová vitték, vagy a másodikat, ahová átszállították –, megállapították, hogy kétoldali tüdőgyulladás lett. Infúziót kötöttek be neki, látogatni nem lehetett, enni nem nagyon tudott, mert nővérhiány volt, és nem volt, aki segítsen. Nem akarom hosszúra nyújtani. Mire hazakerült, tíz kilóval volt kevesebb, és ami csak utólag derült ki, valamitől epilepsziás lett. Magától a COVID-tól, annak utóhatásaként, vagy valamelyik gyógyszertől, ezt ma már senki nem fogja kikutatni. De mégha kikutatná is, mit érünk vele? Néha elvágódik, lezuhan a földre, rángatózik, aztán, ha nem tudok átmenni hozzá, mert a fiammal kell lennem, lassan megnyugszik.

Érti most már, miért kell mindent egyedül csinálnom? Hogy edzésben maradjak, hogy tudjam, hogy meddig tudom csinálni. Úgyhogy, ha igazán segíteni akar nekem, jöjjön fel hozzánk, csukja be az ablakokat, nyissa meg az összes gázcsapot, aztán rohanjon ki, és kívülről zárja ránk az ajtót. Megteszi?

Erre nincs mit felelni. Még ülünk egy darabig a lépcső alján, ő lassan feltápászkodik, segíték a kezébe adni a rengeteg lomot. Hogy köszönjek? Jó éjszakát? Csúfolódásnak hatna.

– Reméljük, holnap hűvösebb lesz – motyogom végül. Utána nézek, ahogy csoszogva, nyögve bezúdíja a konténerbe egy nap hordalékát. Egyedül, ahogy vállalja az életét. Ha élet ez egyáltalán.

Nándi Mihály: Karikó Katalin

Ó, Déryné hol vagy? A Krisztina-körutat újabban nem a jeles színésznőnkéről elnevezett kávézóról ismeri az úri közönség, hanem a tűzfalházzól, amelynek téglamezítelenségét újabb és újabb festett hirdetésekkel takarták el a Déli Pályaudvar felől érkezők előtt. A koronavírus-járvány idején Karikó Katalinével.

Nagy sajtófigyelem övezte kiváló kutatónkot, attól fogva, hogy messenger RNS alapú kutatásaival áttörő eredményt ért el a COVID elleni vakcina kifejlesztésében. Nagy sajtófigyelem övezte, mint a nemzetközi tudományos életben elismert magyar kutatónőt. Aki a híreket hallgatta és a karanténintézkedések közepette lélegzetvisszafojtva várta, hogy forgalomba kerüljön a pusztító vírus elleni hatékony oltóanyag, meggyőződhetett arról, hogy pártunk és kormányunk a

tudomány és a nők nem lankadó támogatásával ezúttal valódi eredményről számolhat be. A Karikó ráadásul – szemben a Navracsiccsal, Novákkal vagy Rogánnal – igazán magyar csengésű név.

A tévinformációkat maga Karikó Katalin cáfolta meg, kijelentve, hogyha Magyarországon marad, akkor valószínűleg csupán egy panaszkodó, középszerű kutató válik belőle. Ez persze a legkevésbé sem érdekli a hivatalos propaganda embereit, ez a kurzus különösen nagy (propaganda)szakértelemmel kanalazza a tényérjába más lencséjét. Pedig végtelenül felháborító, hogy sokszor az alkotó embereknek hatalmas tudásra és invencióra szert téve nem csupán a saját kétségeiket, a mindennapos örömök iránti vágyaikat kell legyőzniük, de mint a fáradhatatlan bozótharcosnak, végül nem várt oldalról kell a társadalom figyelmébe kerülniük, amely hirtelen úgy tesz, mintha soha, semmiféle elutasítással és érdektelenséggel nem viseltetett volna velük szemben, a hallelujázásban, persze élen járnak a szakmai, de főleg a politikai gáncsvetők.

Ez önmagában indokolja azt, hogy tudomány és politika maradjanak távol egymástól.

Civilizált országokban a kormányzat legalábbis odafigyel, nemcsak a tudományos eredményekre, de az irányzatokra is. (Ennek persze az lenne az előfeltétele, hogy a parlamentben ne megélhetési képviselők, vagy szavazógépek ücsörögjenek – a viták alatt immár mobiltelefonjukon olvasva az újságot –, hanem szakpolitikusok.) Amidőn a koronavírus-járvány miatt már összeomlott az olasz egészségügyi rendszer, a magyar miniszterelnök, a rá jellemző határozottsággal jelentette ki, hogy országunk határain megállítjuk a vírust. A kormányzati sajtó hívői valósággal vizionálhattak egy új Józsuét, aki pusztán a felemelt karjával győzelemre segítette az izraelitákat. Azután valaki – talán éppen egy tudós – elmagyarázta az illetőnek, hogy a pandémiával szemben nem lehet vasfüggönyt építeni a határon, és a vírus már Magyarországon szedi áldozatait. Ettől kezdve, nagyjából, az ausztriai járványellenes intézkedéseket követtük. És a hatalom birtokosa, ráébredvén hogy a COVID is a bukás veszélyét rejt magában, rendkívüli felhatalmazást kért magának a parlamenttől (vagyis a szavazógépezetétől), amelynek birtokában tovább csökkentette az ellenzék mozgásterét.

Ám az intézkedések, a nyilvános rendezvények betiltása, a nyugdíjas bevásárlási időszáv, valamint az esti kijárási tilalom általános visszatetszést keltettek. Ebben a helyzetben a dilettáns kormánynak megint a segítségére sietett a szerencse – Karikó Katalin formájában.

A tudósok működését azonban – a politikusokkal szemben – élethivatásuk irányítja.

Karikó Katalin 1976-ban, szegedi egyetemistaként hallott először az mRNS orvosi felhasználásáról. Pedig az egyetem elején még nem is vonzotta különösebben a mikrobiológia, inkább a növényeket szerette, de Tomasz Jenő szerveskémikus irányítása alatt hamarosan rátalált a későbbi szakterületére. A diploma megszerzése után a Szegedi Biológiai Kutatóközpontba került, ahonnan azonban 30 évesen leépítés miatt kellett távoznia. A kisgyermekes anyák többsége ilyenkor feladja, ő azonban külföldi lehetőségeket keresett, és 1985-ben Amerikába költözött a családjával. Ennek körülményeit több interjúban is elmesélte: a szegedi a Zsigulit is eladták, hogy az érte kapott pénzt dollárra váltsák, amelyet aztán két éves kislánya plüssmedvéjébe varrva csempészték ki az országból.

„Könnyű volt maguknak ott Amerikában” – fogadják irigykedve Coca-Colán és Marlboro cigarettán felnevelkedett honfitásaink a tengerentúlról hazatérteket. Hát Karikó Katalinnak nem volt könnyű dolga. Először a philadelphiai Temple Egyetemre került, de ott néhány év után

összekülönbözött a főnökével, aki a végén már azzal fenyegetőzött, hogy kiutasítja az Egyesült Államokból. Átkerült a város másik peremére, a Pennsylvaniai Egyetemre, ahol azonban fenntartással fogadták a kutatási célkitűzéseit. Az mRNA terápia gyakorlati alkalmazhatósága olyan távolinak tűnt, amely nem éri meg a befektetett tőkét. (Amerikában ugyanis nem pártkapcsolatok, pláne nem a hatalom előtti főhajtás kontraszelektálja, hanem a várható gazdaságosság szelektálja az investíciót – a tudományban is.) Pedig a DNS-ben tárolt genetikai információt a fehérjéket előállító riboszómáknak elszállító mRNA molekulát 1961-ban fedezték fel, Karikó Katalin pedig sok más tudóssal egyetemben a mesterséges mRNA alkalmazásától remélték az orvoslás megújítását. Ha ugyanis, vélték, a megfelelő RNS-ek nanorészecskékben bekerülnek az emberi sejtekbe, rávezetik az immunrendszert a daganatos sejtek felismerésére – vagy éppen egy vírusfertőzésére.

A kilencvenes évekre azonban az mRNA körül csökkent a lelkesedés az alkalmazott tudományban, leginkább azért, mert nem tudták stabilan bejuttatni a célszerkezetbe. Karikó folyamatosan támogatásokért küzdött, de a kutatása nem hozott sok pénzt az egyetemnek, és kezdtek felesleges időhúzásnak látni a próbálkozásokat. Számos méltánytalanság érte, kiköltöztették a laboratóriumából, közölték vele, ha nem vált kutatási témát, csökkentik a fizetését. Ő belement ebbe, töretlen hittel folytatta évtizedes munkáját – kevesebért, mint amit egy gyorsétteremben kapott volna.

„Nagyjából egy dollárra jött ki az órabérem, az alapján, amit laborban töltöttem, majd itthon dolgoztam, pályázatokat és cikkeket írtam” – idézte fel egy életútinterjúban ezt az időszakot.

A fény az egyetemi fénymásológaszobában jelent meg, amikor összefutott Drew Weissmannal, akivel nyomban dolgozni kezdtek egy olyan megoldáson, amely nem vált ki az mRNA bejuttatását lehetetlenné tevő gyulladási immunválaszt. Kicsérélték az mRNA egyik nukleozidját! 2005-ben végre sikerültek az az első egérkísérletek. „Abban a pillanatban megértettük, hogy ez nagyon fontos felfedezés, amit vakcinákban és terápiákban is lehet majd használni. Megjelentettünk egy tanulmányt, beadtunk egy szabadalmat, alapítottunk egy vállalatot – és továbbra sem érdekelt senkit. Senki nem hívott meg, hogy beszéljünk róla, nem történt semmi” – mintha csak Magyarországon lettek volna.

De azért mégsem egészen. 2010-ben több Harvard- és MIT-professzor részvételével megalakult a Moderna nevű cég, amely a módosított mRNA orvosi alkalmazását kívánta bevezetni – Karikóék kutatásai alapján. Bár amikor 2013-ban Karikó Katalin újra megpályázta azt a philadelphiai tanszéki állását, amelyből korábban eltávolították, azzal utasították el, hogy nem üti meg az egyetemi szintet. A magyar kutató és Weissman saját útra lépett: egy akkor kicsinek számító német cégnek, a BioNTechnek adták el a saját fejlesztésükön alapuló licencet. Ma már mindkét cég világhírű. A BioNTech a Pfizerrel közösen, Karikó évtizedes kutatására alapozva alkotta meg az első, nyugaton engedélyt kapott mRNA-vakcinát a koronavírus ellen, és ezt nem sokkal később követte a Moderna vakcinája is. (Utóbbi azóta be is perelte a másik két céget, szabadalmi jogsértés miatt.)

„Az elismerés köztudottan nem volt része az életemnek, de ez nem zavart különösebben. Nagyon jól megvoltam anélkül, hogy elismerték volna, hogy amit csinálok, az fontos. Olyan voltam, mint Cassandra, láttam a jövőt, de nem tudtam meggyőzni másokat róla. Most sem érzem azt, hogy na ugye, én megmondtam.”

A hírvivő RNS kódolásán alapuló technológia fejlesztése mára szabad utat kapott, a vakcinafejlesztés mellett az az immunterápiában, a daganatos megbetegedések, a szív- és érrendszeri, valamint az emésztési rendszert érintő betegségek gyógyításában is sokat várnak tőle.

Szomorú, hogy a sikerhez a hétmillió ember életét követő koronavírus-járványra is szükség volt. A két friss Nobel-díjas, Karikó Katalin és Drew Weissman az elsők között, együtt kapták meg a saját fejlesztésükön alapuló oltást, amikor pedig 2020. november 8-án a tesztek igazolták, hogy a koronavírus elleni, Pfizerrel közös vakcina hatásos, Karikó örömeiben egy zacskó csokis mogyoróval ünnepelt. A következő mRNS-vakcina, Karikó Katalin szerint, az influenza elleni lesz. Ahhoz sem kell sok, hogy a mostani világjárványért felelős SARS-CoV-2 elleni után elkészüljön egy univerzális oltás, amely minden koronavírus ellen bevethető lesz.

Hm, csokis mogyoró. Kívánjuk, hogy minden kihirdető is azzal ünnepeljen. Ha nem is olyan eredmény elérésekor, mint Karikóé – hisz bizonyos szint alatt ezt nem lehet elvárni –, de legalább akkor, ha van mit ünnepelni.

Földeák Iván: Könyvek fóliázásával kezdik

Huszonhárom esztendő töltem a hazai literátorok termékeny, de békétlen társaságában. Mennyi nagyszerű emberrel ismerkedtem meg! Kiváló könyvek, nem ritkán remekművek szerzői között ülhettem a tanácskozásokon, hallhattam felelősségteljes morgolódásukat a hatalom túlkapásaival szemben. Alaposan megizzasztották a Bajza utcai palotába kilátogató állami tisztviselőket és pártembereket.

Folyt a harc. Többnyire értelmes dolgokért. Szabad publikációs lehetőségekért, a határon túli alkotókkal való közelebbi kapcsolatért, bevonásukért a hazai, az összmagyar irodalom vérkeringésébe. És természetesen egy lehetséges változásért.

Mondhatom azt, hogy a rendszerváltásért?

Hihettük azt, hogy változás lesz? Valahol a lelkünk mélyén, látva a fokozatos lazulást, a kultúrpolitikai satu szorításának enyhülését talán igen.

És beköszöntött a nagy, várva várt változás. S a frissen a gyeplőhöz jutott hatalom egyszeriben elfeledkezett egykori harcostársairól. A piacgazdaság letarolta a kultúrát, beszűkítette az irodalom lehetőségeit. Már nem volt szükség zúgolódó írókra, a média kézivezérlésű harcosai vették át a szerepüket, és elárasztották az egykori nagyérdemű olvasóközönséget megrendelésre született, sikeresen hülyítő kincstári zagyvaságaikkal...

Jól vagy rosszul sikerült a nagy váltás? Ki-ki döntse el a saját ízlése szerint.

Titokban és lappangva, majd egyre nyilvánvalóbban visszatért a régi jó rendszer. Már nem

lehetett bármit bárhol leírni, legalábbis a gondosan képzett állami és egypárti kommunikációs palettán az elvbarátok és kiszolgálóik osztották az észet.

Lett korifeusa is az irodalomnak, nem mindig érdem szerint röpködtek a díjak elismerések, megbízások.

Túl nagy gond nem volt. A Gutenberg-galaxis összeomlásával, az olvasók számának csökkenésével az írott szó tekintélye is a mélybe süllyedt. Az olvasó ember veszélyes. Majdhogynem mozgalom indult a „nem olvasó népért”.

És persze átértékeltek. Wass Albert jöhet, Tamási Áron nem kell. Nagy István nem is létezett az erdélyi irodalomban. És ki beszél már Illyésről, Déryről, Németh Lászlóról? Lassan szégyenkezve ejtjük ki Ady nevét. József Attila szobrát meg tologatjuk, mint a „Ki nevet a végén” figuráit. Félő, hogy nem fogunk nevetni a végén. Hogy helyébe egy tragikus sorsú arisztokrata, Andrassy Gyula megfáradt műlovarra emlékeztető, népnemzeti kacagányos szobrát állítsuk.

És keressük a kapaszkodót a múltunkban. Honnan jöttünk és merre tartsunk. Egy derék és nagy tudású jezsuita szerzetes, Sajnovics János hiába tett úttörő felfedezést a finnugor nyelvrokonságról. Ki törődik vele, hogy az idővel nemzetközi hírűvé lett polihisztor nyelvészről, matematikusról és csillagászról életműve elismeréseként bolygót neveztek el. Nekünk most más kell, kipcsak, tatár.

Szegény István királyunk bizonyára forgolódott a sírjában, mikor egy magát kereszténynek kikiáltó kurzus az államalapítás általa fémjelzett ünnepére egyetlen keresztény európai állam vezetőjét nem hívja meg. Bezzeg a török elnök tiszteletét tette. Úgy vélem, nem ez az ünnep a legjobb alkalom a történelmi megbékélésre, a múlt sebeinek begyógyítására. Lehet, hogy legközelebb ünnepnappá emelik a muhi vagy mohácsi csata évfordulóját?

A gyűlölet a legjobb olvasztótégely, egybeolvaszt mindenkit. Majd én megvédlek a gonosztól. S hogy ki a gonosz? Ne fáradj, azt is megmondom helyetted.

És jöttek a tiltások – a jó erkölcs érdekében. Fólia került remekművekre, elkészültek a tiltólisták.

Egyelőre csak fóliáznak. De emlékezzünk XX. századi történelmünkre és Heine örökérvényű szavaira.

„Ahol könyveket égetnek, ott végül embereket is fognak...”

Egyelőre még csak a fóliázásnál tartunk...

Stancsics Erzsébet: A szabadság vándorai

Táncsics Mihály – Madarász Imre

Mottó: „Nem mindegy, ki mellett hallgat az ember”.

Oláh András

Pár napja tudjuk, hogy idén két magyar is elnyerte a Nobel-díjat: élettani–orvosi, illetve fizikai tudományterületen. Az egyik azt mondta, hogy a pénzt oktatásra és a tudományra fogja költeni. A másik pedig azt: „Mindig izgalmas látni valamit, amit korábban senki sem láthatott”. A tudományban soha nincsenek befejezett és véglegesen megoldott kérdések. A tudomány a maga nemében egy végtelen folyam. Mindketten olyan igazságot fogalmaztak meg, amelyről Voltaire gondolata jut eszembe: *„Minden embert a maga százada alakít ki. Nagyon kevesen emelkednek koruk erkölcsé fölé.”*

Hogy kerül a fenti gondolat írásom elejére?

Mert a címben szereplő két magyar – Táncsics és Madarász – a maga korában és területén is megérdemel egy-egy szellemi Nobel díjat: mindketten áttételesen Alfieri, olasz költő gondolatát vették górcső alá: a szabadság, zsarnokság, felvilágosodás eszméjét. Megpróbálták azt saját korukban helyére tenni, a változás és haladás kátyúkkal és rögökkel nehezített útján. Előbb azonban helyezzük el őket a történelemben, mert a továbbiakhoz szükségeltetik tudni, mikor is éltek!

Táncsics Mihály a XVIII. század utolsó évében született, és a XIX. század vége felé távozott az élők sorából. Családi és társadalmi helyzete csak a permanens nyomorgást és bebörtönzést tudta biztosítani, a tanulást, a tudomány kutatását csak saját véres verejtékével próbálta elérni. De a Voltaire-i gondolatokból – már amennyihez hozzájuthatott – nem engedett egy szikrányit sem. Madarász Imre professzor a XX. század gyermeke, alkotói munkásságának legtermékenyebb korszakát éli, családi körülményei lehetővé tették, hogy elmélyedhessen az általa választott tudományban és azt nemzetközi szintű elismerésre emelje. Mi köti hát össze az időben, történelemben, korszakok váltakozásában e két nagy gondolkodót? *„A szabadság kíméletlen szeretete”* – idézem erre Ballai László igen találó gondolatát.

Ez a szó – szabadság – legjelentősebb és legtagabb tartalommal bír évezredek óta. Miért olyan fontos, hogy minden irodalmi, de egyéb művészeti ág, a politika, a mindenkori társadalmi vezetés is foglalkozzék vele? Mi váltja ki mindenkiben a szabadság iránti vágyat és fordítja szembe annak kisajátítóival? Nem hagyhatom ki *Sigmund Freud* érdekes megállapítását, mely megmutatja a szabadság másik oldalát is: *„A legtöbb ember nem igazán akarja a szabadságot, mert az magában foglalja a felelősséget, és a legtöbb ember fél a felelősségtől.”* Hát mégsem olyan egyszerű dolog a szabadság?

Madarász professzor ismerője, tisztelője és műveiben örök idézője Táncsics Mihály

gondolatainak. Nem véletlen, hiszen mindketten elkötelezett hívei a szabadságnak és felvilágosodásnak, és kíméletlen bírálói a zsarnokságnak és a cenzúrának. Erről idézi „Az Alpokon innen és túl...” (A francia forradalom hatása az olasz irodalomra) c. könyvében Manzoni klasszikus nemzetdefinícióját:

„Közös a fegyver, a nyelv, az oltár,
az emlékezet, a vér és a szív”...

...Vagy társak leszünk a halotti ágyon,
vagy testvérek a szabad haza földjén...”

Szállóigévé lett a vers első megjelenésekor – a népek tavaszán, 1848-ban. Akár Táncsics újságjában is megjelenhetett volna, annyira hasonló érzelmi töltetű ez a romantikus vers a magyar gondolatokhoz. „Idegengyűlölettől mentes, csupán a zsarnokságot gyűlölő, tiszta hazaszeretetnek” a jegyében írta Manzoni.

És mit mond Táncsics a Summárium c. aforizma gyűjteménye 103. cikkelyében: **„Mi az elfajult európaiak műveltsége és felvilágosodása? Képtelenség s bobóság. Religiót, vallást predikálnak, de cselekedeteikkel azokat meghazudtolják...Ha a religióban nem jogosság szolgál alapul, ha nem morál a cél, ha nem szeretet melegít fel, akkor az ámtásoknak, csalásoknak gonosz rendszere. A religió, ha az, aminek lennie kell, egyet hirdet Japánban és Magyarországon, Kínában és Mexikóban. Jogot, jogosságot fejtegetnek az irók közül némelyek, pedig a bérelt gonoszok még akkor is a legnagyobb jogtalanságot viszik végbe...”** Táncsics hosszú élete során (1799-1884) oly korszakokat élt át, amelyekben a világtörténelem a nemzeti történelmen keresztül hatott az irodalomtörténetre. Ez minden európai országban így történt a francia forradalom hatására. A nemzet történelmére és tudatára legerősebben és legmaradandóbban az irodalom volt hatással.

Következzék Madarász professzor idézete a „Zsarnokölő Alfieri”-től. Mit mond a szabadságról *Alfieri*? **„Zsarnokságnak kell hívni kivétel nélkül minden olyan kormányzást, amelyben ki a törvények végrehajtását irányítja, az ezeket meghozhatja, elveheti, megszegheti, átértelmezheti, megakadályozhatja, felfüggesztheti, vagy akár büntetlenül kijátszhatja. Tehát, akár örökölte a hatalmat ez az ember, akár megválasztották: legyen akár törvényes, akár bitorló, akár jó, akár gonosz: egy, vagy sok, bárki, aki mindezt megteheti, az zsarnok, a társadalom, mely ezt megengedi, zsarnokság, a nép, amely ezt elturi, rabszolga.”**

Összehasonlításképp csak egy rövid gondolat Táncsictól, a Summárium 128. pontjában: **„Mit kell védenünk? – független nemzetiségünket. Miként kell védenünk? – tehetségünkben lévő minden eronkkal. Mitol kell megvédenünk? – a kora enyészettol. Már ebbol azután mi következik? Az, hogy a nemzetek legelső gondja legyen kormányát a hazában olyanná tenni,**

hogyan az alkotmányos polgári társaság követelésének megfeleljen.”

Két hasonló gondolat a liberalizmusról. Előbb Tánicsot idézem: (Summárium 73. pont) **„Liberalis, vagy oppositionális latin szók, magyarul: baladó, vagy ellenzék, szabadelvű; azaz olyan ember, aki e hazának valódi hasznát, nem pedig csak a nép egy részének hasznát igyekszik elomozdítani. – Azonban nagyon csalódnátok, ha azt hinnétek, hogy az, aki magát liberálisnak nevezi, már annál fogva oly derék hazafi, hogy e nemzet boldogítását tuzte ki céljául. Vannak némelyek, akik csak szájjal, vagy szóval liberálisok, ezeket szájhosöknek szokták mondani.”**

És idézek Udvarhelyi András újságíró Madarász Imrével készült riportkönyvéből, amelyben kérdéseket tesz fel az irodalom és társadalom, irodalom és politika kapcsolatáról. Udvarhelyi kihangsúlyozza, hogy Madarász minden témát csak a „szabadság, egyenlőség, testvériség” hármas követelményének szűrőjén át néz. Madarász válasza: **„...A Kölcsey, Eötvös, Madách és A „zsarnokölö” Alfieri is egy felvilágosult, liberális, társadalmi eszme, állameszme mellett tette le a voksot: a felvilágosodásról, szabadságról, az egyenlőségről, a testvériségről, a demokrácia lényegéről. Fogalomtisztázásra van szükség...”**

Madarász Imre, tudós, italianista, a debreceni egyetem olasz tanszékének megalapítója, nemzetközileg elismert irodalmi szakértő: szerény ember! Mutatja ezt az a tény, hogy értő figyelemmel fordul Tánics Mihály műveihez, hivatkozik rájuk munkáiban, mert tudja, hogy „a szabadság kíméletlen szeretetén” kívül két dolog határozta meg a nagy harcos életet: a türelem, amikor soha, semmije nem volt és a viselkedése, amikor igen rövid ideig országgyűlési képviselőként vagyont harácsolhatott volna össze – szegény maradt. Ha valakiben annyi tapintat, illem, megértés, önuralom, alázat, tisztánlátás, bölcs derű van, mint Madarász Imrében, az nem az egyetemi végzettségen múlik. **„Ez érettség kérdése.”**

Proust gondolatával fejezném be írásomat, mely Tánics Mihályra és az őt tisztelő és soha nem felejtő Madarász Imrére vonatkozik: **„A bölcsességet nem úgy kapjuk, hanem magunknak kell azt felfedezni, oly út után, amelyet senki sem tehet meg helyettünk.”**

Stancsics Erzsébet: A Madarász

– Udvarhelyi András *Beszélgeto-könyvecskéjéről* –

Két éve találkoztam először Madarász Imrével Csongrádon, a Faludy György Irodalmi Műhely rendezvényén. Góg János, a házigazda egymás után mutatta be a megjelent antológia alkotóit, így én is sorra kerültem. Amikor életrajzomban megemlítette, hogy a Táncsics család leszármazottja vagyok, Madarász Imre felkapta a fejét és rám nézett. A program végén odajött hozzám és szerényen, szinte lámpalázzal szólított meg és mondta el, mennyire nagy tisztelője Táncsics Mihálynak. Kölcsönösen megajándékoztuk egymást egyik könyvünkkel, s azóta nem mulasztom el meghallgatni, ha valahol előadást tart.

Így kezdődött az ismeretségünk és folytatódott Udvarhelyi András jóvoltából, aki nem egy alkalommal szólaltatta meg közönség előtt az ismert irodalomtörténészt, esszéíró, italianistát, akinek 1984 és 2020 között közel 100 újságban 1780 publikációja, 34 könyve jelent meg, több mint 150 könyv megjelenésénél bábáskodott, 300 könyvet szerkesztett, 1 regényt írt és az olasz irodalom legavatottabb hazai kutatója, népszerűsítője.

És most látott napvilágot a „beszélgetőkönyvecske”, ami messze nem könyvecske, hanem 200 oldalt kitevő életrajz, amelyben az avatott és gyakorlott újságíró izgalmasan kormányozza végig kérdéseivel partnerét gyermekkorától napjainkig. Felkészülni „A Madarászból” nem volt könnyű és rövid lélegzetű feladat, amire Udvarhelyi András vállalkozott. Az én apró vállalkozásom, nevezetesen, hogy írjak a könyvről, legalább ilyen nehéznek látszik. Ugyanis egy összefüggő, tudományos pontosságú, minden részletre kiterjedő, igényes olvasmány rövid leírásába nem lehetetlen, hogy beletörök a bicskám.

Udvarhelyi az elején összegzi, hogy „Madarász Imre könyveinek fő gondolata a szabadság. (Ezt alátámasztja Alfieri üzenetével a mának: Soha, semmilyen értékért nem szabad lemondani a szabadságról. Őt csak az tudja igazán szeretni, aki lelkében megmaradt fiatalnak.)” Madarász fontosnak tartja nemcsak önmagát, hanem beszélgetőtársát is annyira becsüli, hogy igyekszik részeltetni abban a gyönyörűségben, amit irodalomnak neveznek. Él benne valami megszállottság, magával ragadó lelkesedés, állandóan kikíváncozó közlésvágy, fontosság-tudat és nem fontoskodás. Egyszerre akar tanítani, tudományokkal foglalkozni és publikálni.”

Nem szeretnék kronológiai sorrendben életrajzi adatokat másolni, hiszen arra (is) való maga a könyv, hogy erről tájékoztasson. Nem lenne jó, ha művei felsorolásával foglalkoznánk, amelyek háttér és mondanivaló nélkül száraz statisztikának tűnik. Sovány eredmény lenne, ha rendkívüli életútjából, munkásságából, alkotásaiból ragadnék ki egyet-kettőt, amivel hiányérzetet keltenék az olvasóban. Nem domborodna ki a beszélgető-könyvecske másik szereplőjének, a kérdező Udvarhelyi Andrásnak sem az a sokoldalú, igényes munkája, amivel megszólaltatta az általa igen tisztelt barátot és irodalmárt.

Engedtessek meg nekem az a jó értelmű önzés, amivel Madarász Imre életéből, gondolataiból saját kíváncsiságom által vezetve szólnék. Azokról, amelyekben örömet leltem, tanultam belőlük, még jobban megszerettem ezt a furcsa, különleges, finom modorú, lelkesítően tudós embert. „A Madarászt”.

Az irodalom iránti fogékonyságát édesanyja gyerekkori meséire vezeti vissza. Munkásságára, de egész életére is meghatározó volt az a kamaszkori időszak, amelyet Olaszországban töltött szüleivel. Ezt mondja:” *Az európai kultúra alapjai, még a kereszténységet is megelőzően, a*

klasszikus antikvitás, Hellász és Róma. Ezek az alapok. És aki ezeket magáévá teszi, az kulturális alapjait tekintve európai. A latint tanítani kellene, mert nemcsak nyelvtan, hanem erkölcsstan is. Több száz évig országunk hivatalos nyelve a latin volt.”

Udvarhelyi kérdésére, mely szerint mi lehet az oka, hogy a magyar írók imádták Olaszországot, (Faludy, Márai, Kárpáti Kamill, Hubay Miklós, Prokop Péter, stb.) a válasza ez volt: ***„Ezek nagyon művelt emberek mind. Tudták, hogy Itália az európai kultúra bölcsője.... Ha én egyáltalán valamit érek, az alapvetően italianista irodalomtörténész voltomnak, az itáliai kultúra szeretetének és megismerésének köszönhetem....Szerettem volna azt a tudásomat, amit Olaszországban összegyűjtöttem, itthon, magyar nyelven a hazám javára érvényesíteni....”***

Rövid megállapításai, frappáns észrevételei aforizmáknak is felfoghatók. Csak párat kiemelve: ***„Amely művet nem akarunk elolvasni még egyszer, azt egyszer sem érdemes.” „Az élet nem más, mint az idővel való gazdálkodás, sikerek és kudarcok láncolata.” „A költészet nekem egyszerre szenvedély, hivatás, munka és hobbi.” „Aki nem olvas sokat, az írni sem tud.”*** Vittorio Alfieri gondolatát is meg kell idéznem, amely mély hatással volt Madarász Imre munkásságára: ***„Az örökkévalóságnak írjál, ha tudsz. De legalábbis a lelkiismereted szerint.”***

A beszélgető-könyvecske végére érve máris vágyam támad előlről kezdeni az olvasását. Annyi gondolaton, bölcsességen futottam át, amit jobban meg kell ismernem. Meg kell jobban ismernem a kérdező újságíró, Udvarhelyi műveltségét, olvasottságát, felkészült fordulatait a kommunikáció (magyarul beszélgetés) területén. El kell olvasnom az Olasz Irodalom Történetét, de előtte újra a Magyar Irodalomét is. Egyetlen könyv mennyi el – és újraolvasására késztet! Meg kell ismernem a Tánicsics Mihályt ilyen nagyra becsülő Madarász Imrét, aki sosem tudott lustán gondolkodni, csak lelkesedéssel. Egy tudós író hosszan lebomló üzemanyaggal dolgozik közéletünk botrányokkal és pótcselekvésekkel zsúfolt jelenében. Szereti a rendet, amely a természeti törvények diadala és nem az önkényé, vagy valamilyen kényszeré. Ő az, akit tudósi és írói laboratóriumában fölismerik és felismertetik a legparányibb elemtől a mega-jelenségekig az alkotásai által.

Megragadott az a tény is, hogy nem írógép, vagy számítógép a munkaeszköze az írásban. Tiszta, fehér papírlapra, kézzel és tollal rója sorait, amelyek már készen állnak a fejében és várják, hogy megszülethessenek. Egy embert olvasni annyi, mint belakni egy országot. És milyen lehet a betűk illata? Mert betűk nélkül nincs szivárvány. Nála még felragyognak az egykor szép és nemes, de mára fényüket és becsületüket veszített fogalmak. Az idő számára nem a múlt, jelen és jövő, hanem a folyamatos jelen, az „éber óra”, ami nem időt jelent, hanem lelkiállapotot.

Végül szeretnék szerényen és kis lámpalázzal idézni saját, „Könyvek”-ről írt prózából, pusztán azért, mert a nyolc évvel ezelőtti véleményem rímél Madarász Imre gondolataira: ***„... Könyvekkel együtt mi sosem leszünk tragikusan sértődött nemzedék, veszedelmesen fanatikus emberek. Jól érezzük magunkat és buségesek vagyunk életünk és korunk óramutatójához, amibe kell a könyv, a belőle születő gondolat, iblet és ragyogás. Amolyan fényes bíd a***

messzeséghez...

Madarász Imre olyan ember, aki intellektuális lelkiismerettel emlékezik a nagyszerűség egyszerűségére, az igazi bölcsesség nyitottságára, a valódi erő szelídségére. Így elmondhatja magáról, amit kevesen: nem élt hiába!

Szende Pál: Werbőczy II.

Felmerülhet az ellenvetés, hogy valamely egyén még a legnagyobb bűnök mellett is lehet embertársainak jótevője, s megérdemli azok háláját, ha maradandót alkotott, ami a késői nemzedékek egész sorának vált javára. Verulami Bacon csaló és zsaroló, Lesseps Ferdinánd panamista volt, de azért nevüket fentartotta a történelem, s megilleti őket az utókor elismerése. Werbőczynek nevéhez is fűződik oly alkotás, mely – az uralkodó felfogás szerint – századokra kiható befolyást gyakorolt a magyar nemzet fejlődésére, s alkalmas kiengesztelni iránta az erkölcsi felfogás szigorúságát. S ezzel elérkeztünk a *Hármaskönyv*, a *Tripartitum* méltatásához. Sem helyünk, sem e cikknek célja nem engedi meg, hogy a *Hármaskönyv* intézkedéseit részletesen fejtegyük. Megelégszünk azzal, ha a benne megnyilvánuló irányelveket vesszük vizsgálat alá azon szempontból, mit köszönhet a *Tripartitum*nak az utókor? Werbőczy érdeméül elsősorban azt szokták tekinteni, hogy őtől származik a magyar jognak legrendszeresebb és legterjedelmesebb összefoglalása, hogy ő volt az, aki „a hazai jogot elvi alapon rendszerbe öntötte”. Az összefoglalás, a kompiláció érdeme kétségkívül nem vitatható el tőle. Ámde ez még nem oly túlságos érdem; hiszen a külföldön ezen időben igen gyakoriak az ilyenmű jogkönyvek; Mátyás király 1486. évi törvénykönyve (decretum majus) szintén nagyszabású kodifikatórius munka volt. Később pedig nem keletkezhetek ily összefoglaló jogi könyvek, mert Werbőczy csalhatatlan tekintélye lehetetlenné tette azt. Az 1552. évi *Quadripartitum* sokkal terjedelmesebb és világosabb összefoglalás, mint a *Hármaskönyv*, de a nemesség, mely minden új kodifikációban kiváltságainak csorbítását látta, megakadályozta annak törvényerőre emelkedését. Másik nagy érdeméül tekintik, hogy „megóvta a magyar jog nemzeti jellegét”, s a *Hármaskönyv* nem egyéb, mint „a jogalkotó nemzeti géniusz” legtökéletesebb megnyilvánulása. Fraknoi szerint Werbőczy „azt az álláspontot foglalta el, amit ma az exkluzív nemzeti sovinizmusnak nevezünk, s mindig megőrizte az ő magyarsága érintetlen szüzességét”. Nyitott kapukon törnénk be, ha ezen frázisok cáfolatával bővebben foglalkoznánk. Elvégezte azt már sokkal alaposabban, s minden részletre kiterjedő kritikával Dell' Adami Rezső, kinek ebbeli érdemeit még mindig nem méltatták eléggé. Dell' Adami kimutatja, mint meríti Werbőczy jogkönyvének külső alakját, beosztását, elméleti részeit, definícióit a római jogból. Ezt a rokonságot különben bármelyik első éves jogász, ki az

Institúciókat már tanulta, azonnal fel fogja ismerni. A forrás, ahonnan merített, még csak nem is az eredeti volt. Tomascsek osztrák jogtörténetíró 1884-ben kimutatta a párhuzamos helyek egymásmellé állításával, hogy Werbőczy élőbeszédének elméleti fejtegetéseit és művének több részét egy a XIV. század elején készült *Summa legum* című osztrák jogkönyvből vette át. Előzőleg már jeleztük Werbőczy úttörői szerepét, de most még érdemeit tetőzhetjük annak kiemelésével, hogy ő volt megalapítója a tudományos akadémiai írásmodornak, mely lapokat, sőt egész fejezeteket idéz idegen könyvekből az író és forrás egyidejű szerény elhallgatása mellett. A tulipánjelvény, melyről kisül, hogy Bécsben gyártották, a *Hármaskönyv*, melyről kiderül, hogy egy hatodrangú osztrák tankönyv utánezata, méltó ikertermékei az „exkluzív nemzeti sovinizmusnak”.

De nemcsak a római jog, hanem más jogvidék is forrásul szolgált Werbőczinek. Amint birtokai megszerzésében eklektikus volt, úgy járt el műve szerkesztésénél is, s ki az ingatlantulajdon elrablásában nem volt aggodalmas, nem ismerhetett skrupulusokat a szellemi tulajdon elsajátításában sem. Szegedy János a XVIII. század elején kimutatta, mennyit merített Werbőczy az egyházjogból. Dell' Adami a német-olasz hűbéri jog befolyását igazolja be teljes részletességgel, a francia–nápolyi peres eljárás felhasználására pedig Werbőczy maga utal. Ilyen körülmények között a nemzeti génusz érvényesülése a *Hármaskönyv*ben csak igen szűk körre, az ágyrajáró albérlő szerepére van utalva. Külföldi előképeitől főleg abban különbözik, hogy intézkedései sokkal retrográdebbek, büntetései embertelenebbek, éppen úgy mint az új cselédtörvény, teljesen külföldi minták után készült, s csak annyiban tér el tőlük, hogy a cselédeket mindegyiknél szigorúbban bünteti. Ami magyar szokásjog van a *Hármaskönyv*ben, azt is készen találta Werbőczy, főleg Mátyás és Ulászló terjedelmes magánjogi törvényeiben. Fraknoi mondja: „Werbőczy a jogtudomány történetében nem tarthat igényt arra a dicsőségre, hogy új elveket, új intézményeket honosított meg hazája jogéletében.”

Ha az eddig felhozott dicséretnek mind cáfolatot is nyernek, nem csüggednek el Werbőczy hívei, s azt mondják: Nem is ebben áll a *Hármaskönyv* igazi érdeme. Hogy a magyar nemzet függetlenségét, nemzeti individualitását, ősi szabadságát, ezeréves alkotmányát megtarthatta, ezt köszönhetjük a *Hármaskönyv*nek. Ha ez nincs: „az ország ma talán műveltebb és gazdagabb, de valószínűleg megszűnt volna magyar és független lenni.” Nézzünk a szemébe ennek a dicséretnek, s akkor meglátjuk, melyek voltak a *Hármaskönyv* csalhatatlan tekintélyének igazi okai. Vizsgáljuk a *Hármaskönyv* irányelveit a XVI. századbeli magyar társadalom uralkodó osztályainak szempontjából. A köznemesség tetszését főleg az una eademque nobilitas elve nyerte meg, az hogy a *Hármaskönyv* hangsúlyozta az összes nemesség jogi és törvényhozási egyenlőségét. Az oligarcháknál viszont élénk visszhangra talált azon elve, hogy a fejedelem akaratának korlátoltságát hangoztatta, amely elvet ők II. Ulászlóval és II. Lajossal szemben gyakorlatilag is alkalmazták. Mindkét réteget összekapcsolta a *Hármaskönyv* helyeslésében a nemesi kiváltságok kimerítő és kiélezett felsorolása. Mint más helyen már kifejtettem, mihelyt az országban rendezettebb közbiztonsági és igazságszolgáltatási viszonyok honosodtak meg, megszűnt a köznemesség és főurak közötti ellentét legfőbb oka is: az egymás birtokainak fegyveres erővel való elrablása. Ellenben az érdekkapcsolatot még erősebbre vonta közöttük a közös kiváltságok érzete, melyeket immár egyesült erővel kellett megvédeni a Habsburg királyok

törekvései ellen, s ezen harcban kitűnő fegyverül szolgált a **Hármaskönyv** kipróbált, tekintélye. Ez azonban az éremnek csak egyik oldala. A nemesség egyeduralmát alulról is fenyegették veszedelmek, s ezek ellen is kitűnő óvszert szolgáltatottak a **Hármaskönyv** szabályai. Werbőczy a tulajdonjog, családjog és örökjog alapelvét az ősiségét tette. Ezen intézmény a német–olasz hűbéri jogból származik, s lényege abban áll, hogy az ősi birtokokat megtartja a család kezén; tehát alapjában véve hitbizomány jellegével bírt. Ezen célt biztosította még azon körülmény is, hogy a jobbágyok birtokszerzése ki volt zárva, a városi polgároké pedig erősen korlátozva. Ha tehát egyes családok kezéről el is vészett a birtok, az osztály körében mindenesetre megmaradt. A nemesség így biztosítva látta sorsát, s nem kellett attól tartania, hogy a gazdasági változások elsodorják lába alól minden jog és hatalom alapját: a földbirtokot. De nemcsak a földbirtok megtartásában nem kellett munkát kifejtetniük. Arról is gondoskodott a **Hármaskönyv**, hogy a föld művelése se okozzon nekik nehéz gondokat. Állandósította az 1514-iki jobbágy törvényeket, Werbőczy kegyetlen alkotásait, s proklamálta a jobbágyok röghöz kötöttségét, a szabad költözés jogának elvonását. Ez biztosította részökre a mindenkorin ingyen munkaerőt, mit fokozott még azon jogelv, hogy a jobbágnak sem az általa megművelt földre, sem az előállított munkatermékre semmi joga nincsen. A későbbi ártalmas változások ellen pedig védelmet nyújtott azon szabály, hogy a jobbágyok feletti közigazgatás és igazságszolgáltatás teljesen a földesúr és vármegyék hatáskörébe tartozik, s főleg a törvényrontó szokás intézménye. A **Hármaskönyv** szerint a később kifejlődő ellenkező szokás lerontja az előbbi törvény érvényét, a szokásjog alkotására pedig a nép (populus), mi alatt Werbőczy az uralkodó osztályt érti, van hivatva. S csakugyan a törvényrontó szokás örve alatt helyezte a nemesség későbbi hatályon kívül azon törvényeket, melyek a jobbágyság láncain könnyíteni akartak, sőt egyes vármegyék nyíltan megtagadták az ily törvények végrehajtását oly indokolással, hogy azok a **Tripartitum** mal ellenkeznek. Minden jogelv és intézmény, mely az uralkodó osztály érdekeire nézve a XVI. század elején kedvező volt, feltalálható a **Hármaskönyv**ben. A nemesi kiváltságok felsorolása biztosította az állami élet terheitől való mentességet, az ősiség intézménye megóvta a nemességet a deposszedálástól [birtokvesztés – a szerk.], a jobbágyok röghöz kötése biztosította részére az ingyenes munkaerőt. Mindezen intézményeket és jogelveket nem a **Hármaskönyv** hívta életre, kifejlesztette azokat az osztályuralom súlya, az osztályérdeknek minden korláttól ment érvényesülése. A **Hármaskönyv** csak kiélezte, szabatosan összefoglalta, az utókor részére konzerválta azon irányelveket, melyek 1515-ben a legkedvezőbbek voltak az osztályuralom érdekeire nézve. A nemességet fölmentette az alól, hogy dolgozzék, hogy produktív munkát folytasson, mert földbirtoka megtartását az ősiség rendszere biztosította, a föld megművelését pedig a jobbágy végezte helyette. Fölmentette az alól, hogy jobbágyaival emberségesen bánjon, mert ezek ott nem hagyhatták, hogy jobb földesurat keressenek. A **Hármaskönyv** a nemesség részére a produktív munka nélkül való élés, a lustaságra való jog kodifikációja lett.

S ezek kapcsán már megállapíthatjuk, mily hatást gyakorolt Magyarország fejlődésére a **Hármaskönyv**. Amely társadalomban az uralkodó osztály minden munka, minden gazdasági erőfeszítés nélkül fenttarthatja kiváltságos helyzetét, abból a társadalomból kivész minden fejlődési képesség. Abban a korban, midőn egész Európában felbomlottak a hűbéri birtokviszonyok, s a pénzgazdálkodás, majd a kapitalizmus átalakította a gazdasági és politikai szervezetet, a

Hármaskönyv hazánkban századokra kihatólag konzerválta a középkori hűbéri birtokrendet és a kényszer ingyenmunkára alapított naturálgazdálkodást. Hasonló vészes hatást idézett elő az a sors, melyet a **Hármaskönyv** a jobbágyoknak juttatott osztályrészül. A jobbágy, ki sem az általa megművelt föld, sem a munkatermék felett nem rendelkezhetett, szükségképpen elvesztette minden munkakedvét, s saját állati létének fenntartásán túlmenő tevékenységet többé nem fejtett ki. „A két osztály gyilkos gyűlölettel nézett farkasszemet egymással, az úr nem vette emberszámba jobbágját, ez meg mint a leláncolt bestia leste az alkalmat, hogy ismét zsarnokaira törjön” – írja Acsády erről a korról. Természetesen ezen két körülmény következtében a gazdasági szervezet visszahanyatlott középkori állapotába, s az ország fejlődése teljesen elakadt. „Amely agrárállam pedig nem fejlődhetik, az nem képes önállóságát fenntartani” – és csakugyan rövid idő múlva Magyarország a Habsburgok és törökök prédája lett. A török jármot az oszmán birodalom belső züllése folytán már a XVI. század végén le lehetett volna rázni, ha minden nagyobb erőfeszítést nem lehetetlenít a gazdasági fejlődés megakadása, s a nemesség embertelen bánásmódja nem teszi az ország sorsa iránt teljesen közönyössé a proletárok millióit. A Habsburgi örökös tartományok gazdasági fejlődése lépést tartott a korról, már pedig, ha a körülmények alakulata folytán egy fejlettebb gazdaságú és kultúrájú állam kerül közös kormányzat alá egy alacsonyabbal, ez feltétlenül az utóbbinak gyarmattá süllyedését vonja maga után. Sorsát Magyarország sem kerülhette el.

Ezen szomorú eredmény előidézését nem akarjuk teljesen a **Hármaskönyv** számlájára írni, mert ezzel éppen oly túlzott jelentőséget tulajdonítanánk neki, mint azok, kik vakon esküsznek csodatevő erejére. A **Hármaskönyv**, mint előbb kifejtettük, csak összefoglalása, konzerválása volt az osztályuralom jog- és birtokrendjének. De azok, kikre nézve ezen állapot fenntartása előnyös és kényelmes volt, a **Hármaskönyv**et választották törekvéseik lobogójául, mely ezáltal oly csalhatatlan tekintélyre tett szert, hogy egymagában megakadályozott minden javítást. A jóhiszeműek, a félrevezetettek serege fanatikus lelkesedéssel védte meg a **Hármaskönyv**et, s tett lehetetlenné minden oly változást, mely az egész államnak üdvére vált volna. Lefelé rettenetes súllyal nehezedett a tömegekre, felfelé azonban nem volt képes megakadályozni a királyok abszolutisztikus törekvéseit, kiknek tényleges hatalmával a nemesség nem tudott mást szembe szegezni, mint a **Hármaskönyv** üres frázisait. Ezekre tanít bennünket „a szabadság bibliája”, ide vezetett az „exkluzív nemzeti sovinizmus”! Van tehát okuk a mai társadalom kiváltságos elemeinek, hogy minden jellembeli fogyatkozás dacára kegyelettel őrzik Werbőczy emlékét.

Még csak egy szavunk van. Két jellemvonás húzódik keresztül Werbőczy életén, melyekhez hűtlen nem lett sohasem: a meggazdagodás féktelen vágya és a jobbágyság embertelen elnyomása. Ezekon kívül nincs elv, nincs politikai irányzat, melyet ő időnként ne vallott légyen magáénak, nincs párt, nincs hatalmi tényező, mely őt meg nem vásárolhatta volna.

Az ország egyik leggazdagabb nagybirtokosa volt, kitűnően értett a hangzatos, de tartalmatlan jogi formulák szerkesztéséhez, leleményesen kapcsolta össze a nagyszájú kuruckodást az anyagi érdekek hasznos szolgálatával, engesztelhetlenül gyűlölte a munkálkodó népet. Csoda-e hát, hogy nemzeti védszent lett belőle?

Karinthy Frigyes: Levél a frontra

Június 8.

Kedves barátom,

megkértél, írjak neked röviden néha-néha, hazulról. Persze, nektek odakünt a fronton könnyű a dolgotok, azt hiszitek, mi, akik naponta ezer halálnak nézünk a szemébe, ráérünk titeket mulattatni. A kényelmes, srápnelbiztos fedezékben üldögélve valami romantikus kalandnak képzelitek a mi komoly és veszedelmes életünket. No de hiszen ezt meg lehet érteni, és én nem is haragszom rátok. Időnként egy-két sorban referálok majd neked az eseményekről.

Június 10.

Kedves barátom,

ma ismét rettenetes napunk volt. A Népszínház utcai közönség-osztag harmadik zászlóaljja, melyhez engem is beosztottak, már korán reggel lenyomult az utcára, rajvonalba fejlődve lassan indultunk meg. A cél, úgy látszik, a Nagykörút-vonal elérése volt, meg akartuk szállni a Nemzetisínház-dombot, hogy onnan, amennyiben lehetséges, a Rákóczi-folyó mentén elérjük a Múzeum-vonalat. Mozgolódásunkat, úgy látszik, észrevette az ellenség. Hét órakor a 28-as ellenséges zászlóalj támadásba kezdett. Először csak négy villamos bukkant fel, sárga ruhában, nehéz kerekekkel, teljes felszerelésben. Úgy látszik, előőrsök voltak. Azonnal átlátva szándékukat, mely abból állt, hogy a szűk Népszínház-völgyben összeszorítson, és letiporjon bennünket, néhányadmagammal ellentámadásba kezdtem, szembefutva velük, hogy oldalt elsurranva, hátuk mögé kerüljek, és kiérjek a Körútra. Rettenetes kézitusa fejlődött ki, a villamosok ránk rohantak, hogy keresztültörjék sorainkat. Bajtársaim közül csak kettő esett el, három pedig könnyebben megsebesült. Néhányunknak sikerült mögéjük kerülni, és a Simplon-barlangban egyelőre elsáncoltuk magunkat. Járórt küldtünk vissza a tartalékhoz, hogy az összeköttetést fenntartsuk, és híreket kapjunk. A járőr csakhamar visszajött, és jelentette, hogy a villamosok betörték a mieink közé, úgyhogy a Teleki tér irányában egész hadosztályunk kénytelen volt visszavonulni. Az elől lévő néhány szakasz, miután egy ideig hősiiesen ellenállott, végre megadta magát, és csoportonként felszálltak a villamosokra, melyek rettenetes nélkülözések között beszállították őket az ország belsejébe.

Június 15.

Kedves barátom,

csak néhány sort írhatok. A villamosok, úgy látszik, megint támadásra készülnek. A Városerdő felől reggel óta heves csengetés hallatszik. Legközelebb többet.

Június 20.

Kedves barátom, délután két órakor a villamosok az egész vonalon megkezdték támadásukat. Mi az utóbbi időben állásainkat eléggé megerősítettük, fedezékeket ástunk a járda két oldalán, és drótsövényeket húztunk. Én a második vonalban voltam: az első vonal csakhamar rendetlenül futott vissza, és rémmeséket kiáltottak a futók. Ötven állig felfegyverzett villamosról beszéltek, melyek szöges kerekekkel rohannak közénk, egyesek azt állították, hogy az ellenséges csapatok vezetői, az ún. kalauzok, lasszóval dolgoznak, a menekülőket elkapják futás közben és kényszerítik a kerekek alá. Mások azt beszélték, hogy a páncélos villamosok egy egészen új fegyverrel vannak felszerelve, az ún. mentődeszkákkal, melyek közvetlenül a kerekek elé vannak helyezve s melyeknek az a céljuk, hogy a kerekek elé esett közönség, aki még esetleg el tudna menekülni, ha hirtelen félrerántaná legalább a fejét, ezt ne tehesse: mert a mentődeszka, mely húsz centiméternyire eláll a földtől, feltétlenül elkapja, és a kerekek alá gyömöszöli. Ennek az állításnak az igazságáról magam is meggyőződtem. A támadás rövid, de igen heves volt. Sajnos, visszavonulásunk nem történhetett teljes rendben, mert az ellenség fedett állásból vízfecskendővel spriccelt belénk, és megzavarta sorainkat. Lábamon könnyebben megsebesültem.

Június 30.

Kedves barátom,

azt hiszem, nem bírom tovább: az embernek idegei is vannak. Holnap valószínűleg egészségest jelentek, és megyek a frontra egy kicsit pihenni.

Kedves barátom,

legutóbbi levelem óta nem igen volt alkalmam írni, felkészülő tevékenységben voltunk, a Villamosok visszanyomtak bennünket, és kapuk alatt, mellékutcai fedezékekben vártuk meg az előnyomulás végét. Újból csak azt írhatom, amit múltkor: nektek könnyű odakint, Isten szép szabad ege alatt, ahol nincsenek sínek, villamos huzalok, fecskendők, zöldségeskofák, bérkocsik és perselyesek, a modern hadviselés mindeme borzalmas pusztító szerkezetei. Legközelebb azt hiszem, mozgalmas napokról számolhatok be.

Kedves barátom,

mint ahogy előre jeleztem, a nehéz napok ismét elkezdődtek. Ma kora hajnalban hallgatózó óreink távoli berregést figyeltek meg: szakértők már ebből a távolságból megállapították, hogy odaát a harminckettes nehézperselyek, az ún. Vörös kereszt-perselyek kezdik belőni magukat, és a támadás minden valószínűség szerint még a délelőtti órákban megindul. Restelkedés nélkül bevallhatom, hogy a hideg végigfutott a hátunkon – a perselyes cserkesz boyokkal néhány nap előtt lezajlott csetepaténk élénk emlékezetünkben volt még.

Készülődni kezdtünk, a muníciót felosztottuk, és elfoglaltuk a fedezékeket a kávéházak különszobáiban, mellékutcákban, kapuk alatt, kanálisokban, álló és lefegyverzett villamosok kerekei alatt, néhányan ama zöld villamosokba rejtőzködtek el, melyek az út szélén állanak. Az első század egy kétségbeesett kísérletet tett, hogy még a támadás előtt áttörje magát a Józsefváros-fennsíkon, de úgy látszik, heves gránáttűzbe kerültek, és vissza kellett húzódnok. Nyolc óra felé a perselyek heves csörgése fokozódott: néhány ellenséges járőr tűnt fel a jól ismert vörös és sárga szoknyákban, mely színekkel a kiöntött vérhez és a dühtől elsárgult arcokhoz alkalmazkodik Jótékonyország ádáz és elkeseredett hadserege.

A helyzet ekkor a következő volt:

Az ellenséges csapatok igen nagy előnyben voltak, és átkaroló mozdulattól lehetett tartani. Nem volt más hátra, szilárdan ki kellett tartani állásaink mellett: bármiféle akció az ellenséges perselyek torkába rohanó esztelenség lett volna.

A perselycsörgés pergőcsörgésbe ment át. Félórás tüzérségi előkészítés után a vörössapkás cserkeszek rohama következett. „A harctéren elesett gyermekágyas apák!” kiáltással beugráltak árkaikba, heves kézítása fejlődött ki; megállapítást nyert, hogy az ellenség dum-dumperselyekkel és fojtó gázperselyekkel dolgozott ezen a szakaszon.

Miután el voltunk szánva utolsó csepp krajcárunkig kitartani, a verekedés igen heves volt, úgyhogy másfél óra múlva az ellenséges nehéz bakfisok kénytelenek voltak beavatkozni. A gépviccek rettenetes tüzét nem tudtuk állani, és visszavonultunk második védelmi vonalunkra, számos foglyot hagyva hátra és jelentékeny hadiszert.

Most az „Üdülő Alkalmatlanok Segéd-Egylete Gondviselő” címet viselő ezredek is munkába léptek, nemkülönben a „Harctéren elesett hősök özvegyeinek második házasságából származó leánygyermeküket támogató bizottság” című ezred s végre „A mezők liliomát” felruházó kegyetlen szoknyás kozákok.

A csata kimenetelét nem tudom; éreztem, hogy mindenáron menekülnöm kell, cselhez folyamodtam. Egy elesett bakfis kezéből kiragadtam a perselyt, átrohantam az ellenséges sorokba rettentő csörgetéssel – ott azt hitték, közjük tartozom. Sikerült átjutni a be nem lőtt területre, ahol meghúztam magam, bevárva a további eseményeket.

Ballai László: Simi bácsi és Izrael

Simi bácsinak kifőzdéje van a belvárosban, tehát mindent tud:

– Izraelt Amerika alapította 1945-ben. Vadas marhát egyél, Ferikém, ha rám hallgatsz. Most akkor mit akarnak?

– Pörköltöd nincs, Simi bácsi? Én azt jobban szeretem.

– Csülökből.

Hagymás, paprikás illat szabadul fel, amint a porcelántányérba koccan a merőkanál.

– Hát ez aztán hét nyelven beszél.

– Csak sábeszre ne vigyél belőle.

Összenevetnek.

Most, amikor az egész világot bejárta az a videófelvétel, amelyen Hamasz aktivista bakancsral tapossa szét egy csecsemő fejét. Csak azért, mert izraeli.

Simi bácsi mindent tud, nyilván azt is, hogy az ember természeti valójában semmi sem indokolja azon minőségi különbségek létezését, amelyeket, mondjuk, az arabok, a magyarok és a zsidók között tesznek, vagyis hát csak a pusztá hit. „Mire kell az ellenség? Mire kell a xenofóbia? – kérdezi Csepeli György, a jeles szociálpszichológus. – Egyértelműnek tűnik, hogy az ellenségnek fontos szerepe van az önazonosság fenntartásában. A határ másik oldalára kerülő idegenbe minden belevetíthető, ami a határon innen undorító, tisztátlan és szégyentelen. Az idegen a külsővé tett belső bűnök láthatóvá tett, megvetett hordozója.” Tehát a hitnek a tudás álarcát kell felöltenie, mert ha a hívő rádöbben arra, hogy az, amit az idegenekről feltesz, hazugság, akkor önmagát kellene megkérdőjeleznie. Vagyis a barbárság nem a természeti népek sajátja, hanem azoké, akiket a társadalom bizonyos csoportjai kifordítanak saját természetükből.

Simi bácsi tudja, hogyan hangolódjon a vevői hullámhosszára – a vadas és a pörkölt gőzei felett politikai aktuálfogásokat is kínálva –, amelyet megkönnyít az előítéletekre épülő kormánypropaganda folyamatosan sulykolt, már-már a bárgyúságig egyszerűsített, ugyanakkor hisztériát keltő idegenellenes kijelentéseivel. Ahol pedig a tartós hisztériára építik a politikai állapotokat, ott „nincs egészséges egyensúly a *valóságos*, a *lebetséges* és a *kívánatos* dolgok között. A vágyak és a realitás összhangtalanságának jellegzetes lélektani tünetei a legátlátszóbban felismerhetők mindezeknél a népeknél: a túlzott öndokumentálás és belső bizonytalanság, túlméretezett nemzeti hiúság és váratlan meghunyászkodás, teljesítmények állandó hangoztatása és teljesítmények valódi értékének feltűnő csökkenése, morális igények és morális felelőtlenség.” Így a Gázai övezetben, holott Bibó István eredendően kelet-európai nyomorúságunk nyomába eredt.

Az izgatás legsikeresebb módja annak hangsúlyozása, hogy győzhettünk volna, mégis vereséget szenvedtünk. Teljesen megdöbbenő, hogy száz évvel a békekötés után még mindig sokkolható Trianonnal a magyar társadalom. Simi bácsi is vesztesnek érzi magát, holott ő – hiszen nagy forgalmú kifőzdéje van a belvárosban –, nyilvánvalóan a társadalom nyertesei közé tartozik, anyagi jólétén mit sem emelne, ha Brassó is Magyarországhoz tartozna, nagy valószínűséggel a családi örömein sem. Vagy olyan sok boldogtalan ember lenne nálunk, akinek egyedül az orbáni propagandában való feloldódás jelenti a lelki kielégülést? Ez a propaganda pedig a Horthy-rendszer platformjára épít, amely a „szegedi gondolat” megfogalmazásától fogva antiszemita alapon legitimálta saját létét, a zsidókat hibáztatva Nagy-Magyarország elvesztéséért.

Simi bácsi és elvtársai teljesen felvértezték magukat az „antiszemita tudással”, egy kalap alá veszik az ortodoxokat, a cionista hazakeresőket, az asszimiláns neológokat, az européer

felvilágosult polgárokat, az internacionalista szocialistákat, a kommunistákat, a származását számon nem tartó keresztényeket, sőt, az öngyűlölő, antiszemita asszimilánsokat, hiszen ők mindannyian részesei a „Sion bölcseitől” kiinduló összeesküvésnek, amely egyenesen a világ elpusztítását tűzte ki céljául. (Ezzel teljesen egybevág, hogy Lindner Béla hadügyminiszter az Erdély elleni támadás előestéjén kijelentette, hogy nem akar többé katonát látni, és érvényességét az sem kérdőjelezi meg, hogy a vörös hadsereg próbálta meg feltartóztatnia a románokat, miközben Horthynak esze ágában sem volt beavatkozni „nemzeti hadseregével”).

Minthogy Simi bácsiék témakörükben minden, számukra szükséges ismeretre szert tettek, érdeklődési körükbe eshet, hogy az iszlám legalább annyira alkalmas az uszításra és a gyűlöletkeltésre, mint a „nemzeti kereszténység”. A Próféta kinyilatkoztatásai által egyenesen Allahra visszavezetett vallási dogma nem egyszerűen a hit öt főoszlopát, a hitvallás állandó ismételtetését – azaz nincs más Isten az Allahon kívül, és Mohamed az ő küldötte –, a napi ötszöri imát, a két és fél százalékos alamizsnaadót, a ramadán havában tartandó böjtöt és a mekkai zarándoklatot rögzíti, hanem mindenekelőtt azt, hogy kizárólag az iszlám hatalma törvényes.

A világ két részre oszlik: a már muszlim uralom alatt álló hit házára és a még meg nem hódított háború házára. A muszlimok egyetemleges kötelessége a vallás fegyveres terjesztése, hogy az egész világot fennhatóságuk alá vonják. Ez a kötelesség a vallásháború. A pogányokat feltétlenül, akár erőszakkal is áttérítésre kell kényszeríteni. A kinyilatkoztatással létrehozott egyistenhitű vallások ellenben szabadon gyakorolhatók, ha követőik alázatosan elismerik Allah uralmát és megfizetik a rájuk kivetett fejadót. 9. szúra 28-ik versében mondván: „Ó, kik hisznek! Hanem a bálványimádók tisztátalanok. Hát ne közeledjenek ezen esztendejük után a sérthetetlen szentélyhez.” A következőben pedig: „Harcoljatok azokkal, akiknek megadatott az Írás és nem hiszik Allahot, az ítélet napját, s nem tiltják azt, mit Allah és az Ő hírnöke megtiltott, s nem vallják az igaz hitet addig, míg meg nem fizetik készséggel a sarcot, s lealacsonyodnak.”

Ha hitetlenek kezére muszlim terület jut, akkor azt kötelesek elhagyni.

Az iszlám legfőbb erénye a „dzsihad” a hárombetűs, dzs-h-d szógyökből származik. Jelentése: erőfeszítést tenni, törekedni, igyekezni önnön tulajdonságaink megjavítására, emellett mások tulajdonának, hitének és életének „megvédésére”. A VIII. században, amikor befejeződött a muszlim vallási törvények kanonizációja, Málík ibn Anasz imám a Korán és a Szunna „tudományos” elemzése révén kinyilváníthatta a dzsihad, mint megszentelt harc értékrendjét: az abban résztvevő muszlim mindenkit megelőzően a legkiválóbb, hősi halála a legnagyobb dicsőség, egyben azonnali belépés a paradicsomba; annak során a hitharcosnak joga van a nem muszlim asszony- és leánynépen örömét töltenie, ahol és amennyiszer csak kedve tartja; őt illeti meg megölt ellensége teljes vagyona és minden hozzátartozója is.

El lehet képzelni, mi alakulhat ki, ha ezeket a „törvényeket” összekombinálják az antiszemitizmussal és az irredentizmussal: a mostani palesztinai helyzet.

Simi bácsi jól tudja, hogy Izrael állam létrejöttében milyen fontos az 1945-ös esztendő és azt is, hogy a folyamatban kulcsszerepet játszott az Egyesült Államok, de érdemes egy kicsit pontosítani az értesüléseit.

A XIX. század második felében elindult cionista mozgalom a zsidó nép csaknem kétévezredes üldöztetésének és szenvedésének egy önálló állam megalapításával kívánt véget vetni

a történelmi Izrael területén, amely a világ más országaiban is garantálná a zsidó érdekek védelmét. A század vége felé egyre aktívabbá váló mozgalom Edmond James de Rothschild báró segítségével földművelő telepeseket küldött Palesztinába. A cionizmus kifejezést először N. Birnbaum használta, a mozgalomról azonban először Herzl Tivadar tett említést a Dreyfus-pert követően megírt *Zsidó állam* című művében. 1897-ben Bázelen összeült az I. Cionista Világkongresszus, amely megalakította a Cionista Világszervezetet. 1917-ben a Brit Birodalom Külügyminisztériuma a Balfour-nyilatkozatban támogatólag szólt egy nemzeti haza létrehozásáról Palesztinában.

A betelepülő zsidóság több hullámban érkezett Palesztinába, ahol szinte teljesen arab népesség élt, ám a bevándorlók által birtokba vett, csakúgy a későbbi Izrael által kialakított települések területe alig 10%-ban volt lakott. A zsidó szervezők az alija, vagyis a hazatérési program által előre megtervezett letelepedési utasításokat betartva segítették elő a kibuc-mozgalom kialakulását. 1920-ban Palesztina brit mandátumterület lett. A török hatóságoktól és az arab birtokosoktól megváltott, addig javarészt megművelhetetlen területeket azonban egyre gyakrabban érték arab fegyveres rajtaütések. Az újabb és újabb támadások miatt 1921-ben megalakult a bevándorlók Hagana (Védelem) nevű fegyveres szervezete.

1937-ig több nagy alijára kerülsor (1933-ban Németországból). A Hagana defenzív berendezkedése számos tagjának nem tetszett, így a belső ellentétek eredményeképpen 1931-ben kiléptek megalakították a milicista Irgunt. Mind az Irgunt, mind az Irgunból kivált még radikálisabb Lehit (későbbi nevén: Stern-csoport) a rendszeres, főleg brit katonák ellen elkövetett merényleteik miatt mind a britek, mind a mérsékeltbb izraeli szervezetek (köztük a Hagana is) terrorszervezetnek tekintették. 1937–38-ban nagyszabású palesztinai arab lázadás zajlott. 1939-ben a brit kormány nyilatkozatban – hogy megőrizze az arabok jóindulatát, és biztosítsa az olajimportot – korlátozta a bevándorlási lehetőségeket, a következő öt évre összesen 75 000 ember kaphatott csak letelepedési engedélyt, korlátozták a földvásárlási lehetőségeket, és kilátásba helyezték egy izraeli–arab közös kormányzású független állam létrehozását Brit–Palesztinában 10 éven belül. Az arabok azonban teljes bevándorlási tilalmat követeltek.

1945-ben a világ szembesült a történelem valaha volt legnagyobb bűntényével, amelynek során szervezett állami keretek között egy egész nép kiirtását vették tervbe. A zsidókérdés új megvilágításba került. A palesztinai zsidók az USÁ-hoz fordultak, amely 1945 novemberében bekapcsolódott a Grady–Morrison bizottság működésébe. 1946 júliusában Truman elnök nyilvánosan támogatta azt a követelést, hogy a brit hatóságok engedélyezzék a holokauszt borzalmait túlélte, és egykori hazájából távozni akaró százezer európai zsidó bevándorlását, ugyanakkor a bizottság egy kétnemzetiségű, föderatív állam létrehozását javasolta a brit mandátumterület helyett. Az elutasító választ az 1946. július 22-én a palesztinai brit főhadiszállás, a King David Hotel ellen elkövetett 91 halálos áldozatot követelő robbantás követte, ennek hatására a britek az ENSZ-re bízták a döntést, amely 181. sz. határozatával a vitatott terület felosztását javasolta egy arab és egy zsidó államra (míg Jeruzsálem a konfliktusok elkerülése végett ENSZ igazgatás alá került volna). Az utóbbi kapta volna a terület 56 %-át, de mivel az itteni egymillió lakos fele arab volt, ugyanakkor a palesztin terület 730 ezer lakosának 10 %-a zsidó, a nemzetközi közösség elengedhetetlennek tartott a két alakuló ország gazdasági unióját.

Bár a közgyűlés 33 igen, 13 nem és 10 tartózkodás mellett elfogadta (köztük a későbbi miniszterelnök Dávid Ben-Gúrión is Izrael nevében), azóta sem valósult meg, mivel a nemmel

szavazó Arab Liga államai az eredmény ellenére sem voltak hajlandóak elfogadni a döntést. Az 1946 közepétől szinte folyamatos utcai zavargások és erőszakos cselekmények ezután fegyveres összecsapásokba torkolltak. A britek igyekeztek kordában tartani az eszkalálódó eseményeket (mindkét felet próbálták lefegyverezni), de csak részleges sikereket értek el. Az 1947 őszére kidolgozott kiűritési tervekhez tartották magukat, amely szerint 1948. május 14-én Tel-Avivban kikiáltották Izrael államot amelyet az USA és a SZU azonnal elismert, ám másnap egyiptomi, iraki, libanoni, szíriai és transzjordániai csapatok lépték át a határát, kitört az első arab–izraeli háború. A korábbi illegális fegyveres csoportokból megalakuló izraeli fegyveres erők azonban megállították, sőt, visszavonulásra kényszerítették az arabokat. Az 1949 februári tűzszünettel lezárult háború során Izrael 20 ezer km²-el növelte meg területét, Jeruzsálemet kettéosztották, és a nyugati felét Ciszjordániával együtt Transzjordániához csatolták (1950. ápr. Jordán királyság létrejötte). A harcok miatt csaknem egymillió arab menekült a szomszédos országokba.

Az arab–izraeli háborúkra, és a muszlim terroristák támogatására annyit költött az iszlám világ, amelyből legalább három virágzó palesztin államot is fel lehetett volna építeni. A kérdés megítélése tehát rendkívül komplex, világproblémáról, nem helyi konfliktusról van szó, nem is beszélve az erkölcsi vonzatokról.

Semmilyen törvény nem írhatja elő, hogy csecsemők fején tapossanak bakancssal.

Az ehhez hasonló pokoli tettek kiagyalóit és végrehajtóit Nürnbergben, Budapesten és Jeruzsálemben büntetőperben ítélték el, és bár a simibácsik tudják, amit tudni kell, Orbán köztársasági elnöke is sietve kinyilatkozta: „feltétlenül Izrael mellett vagyunk”. Mert hát mégiscsak kellemetlen, hogy a főnöke olyan kalandorpolitikusoknál váltja a tényért, akiről tudni lehet, hogy támogatják az iszlám terrorizmust, így a török Erdogan, aki bejelentette, hogy a Hamasz aktivistái nem terroristák, hanem szabadságharcosok, akik az ősi földjüket védik.

Délibáb

Radnóti Miklós: Razglednicák

1

Bulgáriából vastag, vad ágyuszó gurul,
a hegyerincre dobban, majd tétováz s lehall;
torlódik ember, állat, szekér és gondolat,
az út nyerítve hőköl, sörényes ég szalad.
Te állandó vagy bennem e mozgó zürzavarban,

tudatom mélyén fénylesz örökre mozdulatlan
s némán, akár az angyal, ha pusztulást csodál,
vagy korhadt fának odván temetkező bogár.

1944. augusztus 30. A hegyek közt

2

Kilenc kilométerre innen égnek
a kazlak és a házak,
s a rétek szélein megülve némán
riadt pórok pipáznak.
Itt még vizet fodroz a tóra lépő
apró pásztorleány
s felhőt iszik a vízre ráhajolva
a fodros birkanyáj.

Cservenka, 1944. október 6.

3

Az ökrök száján véres nyál csorog,
az emberek mind véreset vizelnek,
a század bűzös, vad csomókban áll.
Fölöttünk fú a förtelmes halál.

Mohács, 1944. október 24.

4

Mellézuhanam, átfordult a teste
s feszes volt már, mint húr, ha pattan.
Tarkólövés. – Így végzed hát te is, –
súgtam magamnak, – csak feküdj nyugodtan.
Halált virágzik most a türelem. –
Der springt noch auf, – hangzott fölöttem.
Sárral kevert vér száradt fülelem.

Szentkirályszabadja, 1944. október 31.

Ballai László: Szigetvárnál az Isten

– részlet a regényből –

A Korán – arab jelentése szerint szentírás, könyv, lecke – az írástudatlan Próféta szavait tartalmazza, ebből is látszik, hogy az Isten alkotása. Sem kihagyás, sem beszúrás nincsen benne, amelytől a zsidók és a keresztények Bibliája olyannyira hemzseg, hogy már rabbijaikat és szerzeteseiket vették uruknak Allah helyett. Kezdetben fejből mondták fel a kinyilatkoztatásokat, amelyek nagy részét Mohamed váratlan halála után Abu-Bakr gyűjtött össze, a nagy tudású Zaid ibn Thábit pedig lejegyezte és szúrákba, fejezetekbe foglalta. A legteljesebb Korán-gyűjtemény a Próféta feleségének, Omár leányának, Hafszának birtokában volt, amelynek hivatalos összeszerkesztésére a harmadik kalifa uralkodása alatt került sor. Ezt lapozza fel remegő kézzel minden előimádkozó, midőn a felolvasószékhez térdel. A Korán a végső dolgok mellett meghatározza az iszlám társadalmi rendjét és a hívők kötelességeit is. Azok részletes szabályozásához elengedhetetlenül szükségesnek bizonyult tekintetbe venni Mohamed próféta mindennemű megnyilatkozását és tettét is, arab szóval a Szúnnát, amelyet szavahihető személyek adták tovább, mígnem e hagyományokat, a Hadísz nagy gyűjteményes kötetekben foglalták össze. Így jött létre a vallási törvény megingathatatlan talapzata. E mérhetetlen odaadást – jegyezzük meg ezt a szót – türelmet és szakértelmet igénylő munkát kétszáz esztendő alatt befejezték. Az iszlám tehát a Próféta által kijelölt úton eljutott arra a pontra, amelyen a muszlimok előtt Allah szavaival érvényre viszi az igazságot, így hát tudós felfogás szerint az önálló Korán-értelmezések ideje lejárt. A különböző, homályos újítások elvetendő, annál is inkább, mivel a vallási törvény napnál világosabban rögzíti a hit öt főoszlopát: a hitvallást – azaz nincs más Isten az Allahon kívül és Mohamed az Ő küldötte –, a napi ötszöri imát, a két és félszázalékos alamizsnaadót, a ramazán havában tartandó böjtöt és a mekkai zarándoklatot.

Kizárólag az iszlám hatalma törvényes a világon, amely két részre oszlik: a már muszlim uralom alatt álló hit házára és a még meg nem hódított háború házára. A muszlimok egyetemleges kötelessége a vallás fegyveres terjesztése, hogy az egész világot fennhatóságuk alá vonják. Ez a kötelesség a vallásháború. A pogányokat feltétlenül, akár erőszakkal is áttérítésre kell kényszeríteni. A kinyilatkoztatással létrehozott egyistenhitű vallások ellenben szabadon gyakorolhatók, ha követőik alázatosan elismerik Allah uralmát és megfizetik a rájuk kivetett fejadót. Hiszen a 9. szúra 28-ik versében mondva vagyon: „Ó, kik hisznek! Hanem a bálványimádók tisztátalanok. Hát ne közeledjenek ezen esztendejük után a sérthetetlen szentélyhez.” A következőben pedig: „Harcoljatok azokkal, akiknek megadatott az Írás és nem hiszik Allahot, az ítélet napját, s nem tiltják azt, mit Allah és az Ő hírnöke megtiltott, s nem vallják az igaz hitet addig, míg meg nem fizetik készséggel a sarcot, s lealacsonyodnak.” Ha hitetlenek kezére muszlim terület jut, akkor azt kötelesek elhagyni.

Isten előtt minden muszlim egyenlő. Nincs szükség olyan egyházi rendre – mint a tévelygő zsidóknál és keresztényeknél –, amelynek tagjai közvetítő szerepet töltenének be Isten és a hívők között. Az imámok, az egyes közösségek vezetői nem vágnak súlyos arany süvegekre, kihímzett bíborköntösökre, ingük tiszta, mint a szívük, csak előimádkozók és prédikátorok ők, láttuk, maga Mohamed is az volt. A vallási és a világi hatalom sem válik külön, hiszen a Próféta bölcsességével az élet minden területét szabályozta. Az ulémák egyúttal jogtudósok is, a teológiai főiskolák, medreszék tanárai, vagy muftik. Különösen nehéz jogi esetekben döntéseket hoznak, anélkül azonban, hogy bírói teendőket látnának el. Az a kádik, a bírák tiszte, ám nekik is tökéletes képzettségre kell szert tenniük az iszlám tudományokban, a Koránban és a Hadísban. A törvényesség legfőbb őre pedig te magad vagy, fényességes szultán, aki a bagdadi kalifa címét is viselvé, mint Mohamed örököse lépsz fel.

– Ki ismeri az arab „iszlám” szó jelentését? – kérdezte Amin müderrisz. Őt szerettük legjobban a szerájiskolában, mert nem a pálca képviselte számára a legfőbb taneszközt, és módszertana nem a lecke felmondásán, hanem a gondolatébresztésen alapult.

– Mi jut eszetekbe például a tintáról?

Csapong a képzelet:

- A toll.
- A lúd.
- Sült libacomb.
- Írnoknak lenni.
- A nagyvezír, aki titkárt foglalkoztat.
- Ő a rejsz-efendi.
- Az indigó vagy a galagonya.
- A Korán.
- Ki mondta azt? – nézett körül Amin.

Nem jelentkeztem.

– Mindegy. Legyetek összeforrott társaság, segítsétek egymást az életben, többre juttok úgy egyénileg is, mintha pozíciókért viaskodtok. Szóval a Korán szerint „ha földön a fák tollak lennének, s a tenger nyújtaná annak hét más tengerrel együtt a tintát, hát Allah szavai nem merülnének ki. Lám, Allah a nagyszerű, a bölcs, a meglátó.” Ki tudja folytatni?

De hisz ez a 31-ik szúra. Megpróbáltam:

– „A ti megteremtétek s feltámasztástok csupán megteremtése és feltámasztása a léleknek.”

A müderrisz bölintott.

– Helyes. De nem „a léleknek”, hanem „egy léleknek”.

Helyes? Ez óriási különbség. Biztos, hogy nem fogom többé elkövetni ezt a hibát.

Tehát az „iszlám” szó jelentésére rávágta valaki, hogy „hit”.

– Persze – felelt tanárunk – Tágabb értelemben. Ám én magára a szóra kérdezek, mint

„csorbadzsi”, az egykori „levesosztó” ma már mindenkinek „századost” jelent.

– Buzgóság.

– Jó közelítés, csak így tovább, Hamed.

Tűnődések valóságos örvényébe kerültem. Miért nem gondolkozunk el azon kifejezéseken, amelyek a leggyakrabban hagyják el ajkunkat? Eszembe ötlött az, amint egy másik professzorunk kiemelte az „odaadást”, amely vallási törvényeink összeállításához kétszáz esztendő alatt szükségeltetett. Majd elém villant az az eset, midőn két ifjú bektasi dervist kellett bekísérnem a laktanyaparancsnokhoz, akik még nem ismerték a járást a janicsáriskolában. Egy lépést sem tudtak megtenni vitatkozás nélkül:

– „Midőn elmenekültek az ifjak a barlangba, s mondák: Urunk! Add meg színedből a kegyelmet, s formáld meg nekünk elrendelésünkre az irányt.”

– 18-ik szúra, 10-ik vers, tudom kívülről.

– Tudom, hogy tudod, de vajon azért menekültek a barlangba, mert bizonyosságra, vagy mert Allah vezetésére vágytak?

– Az ugyanaz.

– De hát meghaltak.

– „Ha rájuk pillantottál volna, hát elfordultál volna tőlük menekülve, s feltöltődöttél volna tőlük rettegéssel.”

– 18-ik vers, a 19-ik pedig: „Eképpen támasztánk fel őket, hogy megkérdezzék egymást. Mondá egy beszélő közülük: Mennyi ideig tartott néktek?”

– Nem érted, akkor hol itt az odaadás?

– De értem, a 6-ik szúra szerint: „S nem más az evilági élet, mint játék és nevetség.”

A laktanyaparancsnok terméihez érve nagy hajlongással – és örömmel, hogy végre megszabadulok tőlük – előrebocsátottam őket. Miért jutott eszembe ez most? Tényleg Allahnál a tudás.

– Odaadás! – kiáltottam válaszul, oly hangosan, hogy magam is meglepődtem.

– Ez az – lelkesedett Amin müderrisz. – Aki hívő, mindenét oda kell adnia az Istennek, hogy a földi léten átvándorolva beteljesedjék a sorsa a 18-ik szúra 30–31-ik verse szerint: „Íme, azok, kik hisznek, s jókat cselekedtek, s lám! Mi nem vesztegetjük el a bérét annak, ki szebb tettleg. Ezek hát, kiké az Éden kertjei, melyek alatt folyók futnak, ott felékesíttetnek arany karkötővel, s viselnek zöld viseletet selyemből, aranyos hímzéssel rajta, s ők a trónusokon. Kegyes viszonzás és szép nyughely.”

Sokáig ábrándoztunk a tanulószobában lebegő isteni lélekben. Majd megkérdeztem:

– Mindenét vagy mindent?

– Látom, megértetted a tanítást.

Másnapra a müderrisz új előadót jelentett be – és megjelent a laktanyaparancsnok.

– Ismeritek a Koránt?

Mindenki lelkesen jelentkezett.

– És a hadzsákmányról szóló igéit?

Hadzsákmány egy szent könyvben? Hallgattunk.

– Segítek: 8-ik szúra, 1. vers.

A csend meleg páráként lebeg ki az ablak felé.

– „Meggérdeznek, ó, Mohamed a hadzsákmányról. Mondd: A hadzsákmány Allahé s a Hírnöké, hát tartsátok számon Allahot, s hozzátok rendbe, mi közöttetek, s engedelmeskedjete Allahnak és az ő Hírnökének, ha igaz hívők vagytok.” Vagy a 15–17-ik versben: „Ó, kik hisznek! Ha találkoztok olyannal a harcban, kik tagadnak, hát ne fordítsatok nekik hátat. Aki ezen a napon hátát fordítja nekik, hacsak nem harci fondorlatból, avagy hogy törekedjék a csapathoz, hát bizony kivívja Allah haragját, s hajléka a pokol, sorsa nyomorú. S ti, muzulmánok, nem öltétek meg őket, hanem Allah ölte meg őket, s nem te, Mohamed hajítottál, hanem Allah hajított, hogy ő próbára tegye a hívőket az őtőle jövő próbatétellel. Lám, Allah a meghallgató, a mindentudó.”

– Nem arról van szó, hogy megkülönböztesse Allah a rosszat a jótól? – emelkedett fel a kérdéshez Hamed. – „S a rosszakat egymásra teszi, majd halomba rakja mindahányat, s a pokolra veti?”

– Dehogynem, fiam. És megvan írva a 41. versben: „S tudjátok, bármit zsákmányoltok, egyötöde annak Allahé s a Hírnöké, a rokonoké, az ínségben szenvedőké s a vándoroké, ha hiszitek Allahot, s mit mi kinyilatkoztatunk szolgálóinknak az ismérvek napján, a napon, midőn találkozik a két csapat. S Allah mindenre képes.” Ezért ne rejsétek el kardotokat! Jelszótok legyen: „Ó, Próféta! Buzdítsd a hívőket a harcra. S ha van köztetek húsz állhatatos, ők legyőznek kétszázat. S ha van köztetek száz, hát ők legyőznek ezret azok közül, kik tagadnak, miáltal azok a nép, kik ésszel nem érik fel Allahot.”

Beszélgetek egy halottal, aki az atyám. Mert beszélgetünk. Arcának rebbenetlensége, mint azelőtt. Most is enyém a szó négyszemközt, vagy mint a dívánban. Annak az ülését sokszor a falrácsozaton keresztül hallgatta. Magasan alakították ki a hangok szárnyalására szolgáló nyílásokat. Soha nem tudtuk, ott ülsz-e vagy sem, ha csak nem ereszkedtél le hozzánk. Mindig úgy beszélünk, mintha hallanád. Most, amikor már nem hallod, végre olyasmit is megoszthatok veled, ami a szívből jön. Ó, atyám, oly csodálatos, hogy az iskoláidban vagy a te atyádéiban (hisz az ugyanaz, lévén ti mindannyian kalifák, a Próféta helyettesei) felnevelkedett férfiuik – még egy Jesildzse Mehmed is – mennyire ismerik a szót, a Koránt; valóban, mindannyian előimádkozók. Igen, sokan félreértik szent háborúkat, mert tudatlanok. Maga a Próféta, miután véget vetett a zsidó és keresztény tévelygéseknek és rámutatott, hogy a mekkai szentélyt, amely az arab idők kezdete óta fennáll maga Ábrahám, azaz Ibrahim alapította. „Mondd: Allah igaz, hát kövessétek Ábrahám felekezetét, az egyenest, ő nem volt bálványimádó – szól a 3. szúra. – Lám, az első szentély az embereknek Mekkába helyezettett áldottként s útmutatásként a teremtményeknek. Emitt tiszta bizonyágnak a hely, hol Ábrahám állt imára, s ki belép, az biztonságban. Szentélyhez a zarándoklás embereknek Allah szerinti kötelessége, ez hitet ad annak, ki hozzá módot talál. S ki tagad, hát Allah független a teremtményektől.”

Mohamed kitiltotta Ábrahám szent városából azt, aki nem muzulmán, elsőként a mekkaiakat, akik iszonyú kegyetlenséggel mészárolták a követőit, mondván felrúgták a vérségi kapcsolatokat a

vallás miatt. Pedig nincs magasabb kapcsolat annál, mint ami Allahhal egybefűz. A hit kilencedik esztendejében Mohamed a kereszténységben tévelygő oázisok elleni portyáival maga indította el azon hadjáratokat, amelyek egész Arábiát az iszlám egységes birodalmává szilárdították. Csakhamar Allah zászlaja alatt egyesült, harcra kész nomádok várták, hogy mindent elsöprő lovasrohamaikkal meghódítsák a világot, hiszen a rongyosok is egyenlőek az emírekkel, és a hit házáért folytatott harcukban olyan gazdagságot nyerhetnek, mint ők, még akár a helyükre is kerülhetnek.

Az al-Muvattán, azaz a „kitaposott ösvényen” már könnyű továbbhaladni. Málík ibn Anasz imám a Korán és a Szunna tudományos elemzése révén kinyilváníthatta a dzsihád, mint megszentelt harc értékrendjét: az abban résztvevő muszlim mindenkit megelőzően a legkiválóbb, hősi halála a legnagyobb dicsőség, egyben azonnali belépés a paradicsomba; annak során a hitharcosnak joga van a nem muszlim asszony- és leánynépen örömét töltenie, ahol és amennyiszer csak kedve tartja; őt illeti meg megölt ellensége teljes vagyona és minden hozzátartozója is.

Amikor megértjük a Törvényt, mindent megértünk – és mindent elkövetünk. Az Oszmán Birodalom, amely Mohamed és az első kalifák fellépése óta a hit házának legnagyobb építője, a folyamatos, háromlépcsős területszerzés stratégiája révén gyarapszik, jelesül a szomszédos országok végeit határmenti szandzsákbégjeinek irányításával módszeresen pusztítjuk. Erősségeiket elszigeteljük egymástól, a falvakra és a terményre ráküldjük a vörös kakast, mindaddig, amíg az egész vidék pusztasággá nem változik s a várak őrsége már inkább érzi fogolynak magát a saját területén, semmint úrnak. Ekkor kerülhet sor a szultáni had támadására, amely döntő csapást mér az ellenségre, lefoglalja és kifosztja városait, megtizedeli a lakosságát, hogy boldog legyen, aki rabszolgaként tengetheti tovább rongyos életét, őket és a gazdag zsákmányt Isztambulba irányítjuk. Ekkor a megmaradt népen teljes kétségbeesés uralkodik el, saját előljáróit, uralkodóját okolja azért, hogy cserbenhagyta, sőt, az ellenség torkába dobta. Az emberek szinte hálásan fogadják bégjeinket és szpáhijainkat, új földesuraikat, irányításukkal készek közmunkára vonulni, hogy megkezdődhessen a háborús károk helyreállítása. Az évtizedes zűrzavar, dúlás, pusztítás után örömmel üdvözlik a rendet, megyéik szandzsákként, járasaik szubasilukként való ujjáéledését. Templomaik dzsámikká alakulnak, és ott mind többen tűnnek fel közülük, hiszen az áttéréssel a keresztényekre kivetett különadó megtakarítható.

Jahoda Sándor: Gyűlölet

- Na, és a N'kongo?
- Ó néger! Fúj!
- És a Lakatos Laci?

- Phú! Ő meg cigány!
 - És Jean–Pierre?
 - Ő meg francia! Gusztustalan csigaevő!
 - És az Józsi?
 - A Józsi? Az egy vidéki paraszt!
 - És a Norbi?
 - A Norbi? Pesti! Egy proli!
 - És a Géza?
 - Ő újbudai! Győlölöm az újbudaiakat!
 - És a Marci, a szomszédodból? Ő is hegyvidéki, mint te.
 - A Marci egy homokos! Utálok a fajtáját!
 - És másik szomszédod, az Ödön?
 - Ne is mondd! Ki nem állhatom!
 - Miért?
 - Mit miért? Hát nem érted?
 - Nem. Miért?
 - Újpest–szurkoló a mocsok!
-

Jahoda Sándor: Jó és rossz rassz

- Én nem szeretem őket.
- Én se.
- Miért?
- Mert nem szeretem őket.
- Én se.
- Minek jöttek ide?
- Élősködni.
- Meg robbantgatni.

- Azt. Meg a lányainkat megerősokolni.
- Mér’ nem mennek haza?
- Mer’ kell nekik a ferrári.
- Meg a kastélyok.
- Minek kell nekik kastély?
- Meg a ferrári?
- Ja. Én *ezt* adnék neki, ezt, ni!
- Még hogy kastély!
- Meg ferrári!
- Nem elég, hogy itt vannak nekünk a cigányok?
- Még sok is.
- Ez már több a soknál!
- Ki hozta ide őket?
- Én biztos nem.
- Menjenek haza.
- Na, én megyek haza.
- Mer’?
- Meccs van.
- Milyen meccs?
- BL.
- Tele vannak négerrel. Mér’ nem mennek haza?
- Jössz?
- Megyek.

Jahoda Sándor: A közvetítő

Jó estét, jó szurkolást minden kedves nézőnknek, azoknak, akik csak most kapcsolódtak be az NB1 legújabb fordulójának egyik esti meccsének közvetítésébe – mely mondhatom, egy *igazi* keleti rangadó –, és azoknak is, akik már az elejétől nyomon követnek bennünket! A bíró belefúj

a sípjába *(éles, de tompa sípszó hangzik fel)* ... Tessék, folytatódik a meccs, a második félidővel... *(bekiabálás a lelátóról: BUZI EMELESZ, BUZI EMELESZ!!)* Sajnos a gólokkal egyelőre adósak maradtak a csapatok, de a hazaiaknak, az *Urizál FC*-nek az első félidőben több, teljességgel veszélytelen, kaput el–nem–találó lövése is volt. A középkezdést a vendégcsapat, a *Törtetés FC*. végezte el, és már törtetnek is az ellenfél tizenhatosának irányába... Vecsics tör be a tizenhatoson belülré, a honosított szerb csatár, de a védő, N'go szerel, átpasszolja Valdeznek, aki kicselezi a szélső Ali Dzsamalt, és tovább passzolja Celim Sikernek, aki már megy is... azaz, hogy ment *volna*, mert Bukulele, az *Urizál* középpályása szemfüles volt, és becsúszva szerelt... bedobással jöhet a *Törtetés*... *(bekiabálás az egyik oldalról: CIGÁNYOK, CIGÁNYOK! – rögtön válaszol a másik lelátó: KÖCSÖGÖK, KÖCSÖGÖK!!; a stadion bemonzója: MEGKÉRJÜK A TISZTELT SZURKOLÓKAT, HOGY TARTÓZKODJANAK AZ ESEMÉNY RANGJÁHOZ MÉLTATLAN BUZDÍTÁSTÓL, KÖVETKEZO ESETBEN.. – újabb bekiabálás, irtó hangosan; ezúttal mindkét fél részéről: BUZI EMELESZ, BUZI EMELESZ!!)* ... szerencsére, hogy a játékosok egyike se tud egy szót sem magyarul... de még az edzői stábben sem, senki... csak a bírók és partjelzők... meg, sajnos – mi, nézők... Na, de törődjünk a meccsel, mert az izgalmas rangadó folytatódik... sőt, mi több, Bukelele ível középre, Scserzsinnak, aki lő... pontosabban lőne, mert Aljansdarme, a védő elkaszálja... tizenegyes!... De várjunk... igen... megvideózzák az esetet... közben egymásnak esnek a játékosok, ütők–rúgják egymást... neee, kérem! Hát osszon már ki lapokat bíró sporttárs!... Már nyúl is a zsebébe a bíró... három sárgát oszt ki, majd rohan a pálya szélére, nézi a videót az esetről... hosszan nézi... pedig innen egyértelműnek tűnt az eset... *(bekiabálás: FÚÚÚÚJ!)* ... aztán bólint és visszaszalad a pályára... ellentmondást nem tűrően befújja a tizenegyest... *(bekiabálás: FÚÚÚÚJ, BUNDAAAA! SZEMÉTLÁDAAAA!, majd a másik félről: HURRÁÁÁÁ!)* A sértett Scserzsinnel készül a büntetőrúgáshoz. Az ellenfél kapusa, Popovic szemmel láthatóan próbálja zavarba hozni a csatárt, ide–oda táncol, sőt grimaszol... A sípszó elhangzik... Scserzsinnel lő... gól! *(bekiabálás: GÓÓÓÓÓÓÓÓ! a mások oldalról: FÚÚÚJ, DÖGÖLJ MEEEEE!)* Olyan erővel lőtte a kapu jobb oldalába, hogy a balra elmozduló Popovicnak esélye sem volt... Egy null... akarom mondani: null egy... ahogy tetszik... Már folytatódik is a mérkőzés... *(bekiabálás: KURVA ANYÁD! KURVA ANYÁD! – a stadion bemonzója: MEGKÉRJÜK A TISZTELT SZURKOLÓKAT, HOGY TARTÓZKODJANAK AZ ESEMÉNY RANGJÁHOZ MÉLTATLAN BUZDÍTÁSTÓL, KÜLÖNBEN.. újabb bekiabálás: BUZI EMELESZ, BUZI EMELESZ!!)* ... nos, zajlanak az események... a pályán... és azon kívül... de törődjünk inkább a meccsel, mely további izgalommal kecsegtet... addig is, hadd osszam meg önökkel azt, hogy a két csapat eddigi találkozásakor 1569 labdaérintéséből... majdnem ugyanannyi: kerekén 321 volt hatékony, mindkét felet figyelembe véve... ám ez mind semmi – ahhoz a friss hírhez képest, amit most megosztok önökkel... újabb 12 milliárd forinttal támogatja a kormány a két csapat utánpótlásnevelését... ez gyönyörű, hölgyeim és uraim!... talán megérjük azt is, úgy harminc–negyven év múlva, amikor fiatal magyar tehetségeknek szurkolhatunk... de

mit beszélek!... Góóóóó! Gól!... de nem adták meg... lest jelzett a partjelző... A... de nem! A bíró nem hosszabbít. Lefújta a meccset... *(bekiabálás: KURVA ANYÁD, KURVA ANYÁD! még a másik oldalról: OLÉOLÉOLÉOLÉÉÉÉ, OLÉÉÉ, OLÉÉÉÉ, OLÉÉÉÉOLÉOLÉOLÉÉÉ, OLÉÉÉ, OLÉÉÉ!)* Ö... köszönjük, hogy velünk tartottak, nézzenek továbbra is minket, hamarosan következik a nyugati rangadó, remélhetőleg ugyanilyen fantasztikus mérkőzéssel. A vizionlátásra, vizionthallásra! Tisztartó Kövesshy Hunort hallották.

Köves István: Hej, regő...

Magamban beszélek magamhoz,
 hozzá harangvirág harangoz,
 ritmusra lódul a mandula,
 bámul a szomszéd, nagy mulya.

Szép hazám pattanás
 a világ valagán,
 az ám, de igazán!

Menetdalt formál a ló lika,
 végre nem kínozza kólika,
 ütemre lépked, nem vitás,
 divat az álruhás árulás.

Szép hazám pattanás
 a világ valagán,
 az ám, de igazán!

Aj, ki ha nótát hallgatna,
 nagy jövendölést hallhat ma,
 röhögő ördögök falnak már,
 előttem-mögöttem angyal jár.

Szép hazám pattanás
 a világ valagán,
 az ám, de igazán!

Lóbálják élfényes kardjukat,

álmom egén vágnak nagy lyukat,
onnan les le reám Istenem,
én láthatom őt csak, és te nem,

(hiszen)

Szép hazám pattanás
a világ valagán,
az ám, de igazán!

Köves István: Jónás mondja a magáét, de útnak ered

A kikötőben éri a hajnal Jónást, idegen partra érkezett,
a lengő kötélhágcsóba kapaszkodva áll megint, sután,
lábujjára, sárgult körmeire, szétázott lábbelijére meredve,
mögötte a hajópalánk emelkedik-süllyed ütemesen,
ahogy a verdeső tenger hányja-veti magát alatt,
hűsítő hajnali habokat hintve a hullámhegyekre,
s öklözi Jónás keményen konok halántékát, hogy ismét így,
karjait magasba lökve mondja hevesen az égre a magáét:

Bezártam házam kapuját, elpredáltam szép állataim,
csak mert újra útra nógattál, hogy hirdesselek, Uram,
hogy mindenemet, mi kedves, pocsékra odahagyjak,
s lám, itt állok, hű szolgád, semmibe szakadva, pedig tudod,
sem tette kész, sem talpra esett nem vagyok már, Uram,
s könnyű belátnom, ím, topog már csak bennem a lélek,
most is, mily messzire kerültem attól, mire vágyom,
hiszlek, rendületlen, mégis a megértés hasztalan vágya űz.

Szaporodik a múlt, fogy a jövő, zsugorodik a lehetőségek zsákja,
sokasodik a megbánás, az én gyertyám is csak fogy, egyre öregszen,
hanyatt zuhanva a nyitott szemű múlt, készülődik a bennünk jövődő,
lábnyomokkal teli a poros földút előttem, és sehol egy követhető
biztos kerékvágás, merre, hova küldesz megint, mindenható Uram,
szikkadt töviskórók közé virágmagvat vetni, legyek áldozattá,
vergődjek csak, mondjam, mint magamét, a te szavaidat?

Aztán fújtatva csak rászánja magát, nekilődul a dombnak.

Tudom, a domb mögött, szerény házaik közt összegyülekezve
hű híveid várnak, hogy hírt vigyek rólad, Uram, mormogja tovább,
vigyem üzeneted, idézzelek szeretve haragvó szavakkal,
s közben, nézz le rám, szikkadt saruszíj lifeg dagadt bokám körül,
miért is követnének, csak, mert szép színesen szórom a szót
szegényeknek, szüntelen locsogva, mint cölöphöz kötözött csónak,
de emlékezz, hogy jártunk legutóbb bűnös Ninivében, tudhatod,
a kétkedőknek bármikor megnyitom lelkem, de soha a képmutatóknak!

Vállára veti kopott juta útizsákját, kongva összekocódnak benne
a rézüstök, tányérok, gyolcsba csavart kések, asztali szerek,
más kezével magához ölelé metszetrajzos fohászodós könyvét,
hát, hogy ha már várják valahol végre, ne várják hosszan hiába,
riadó sirályok rikoltó csapata csap föl feje fölé, a fakuló égbe,
követve a reggelt, köszöntve, áldva az Urat, az ő kegyelmét,
s lassú, vont léptekkel, hitében megnőve útnak ered Jónás
a padkán sompolygó, vékonyát nyalogató, girhes kutyát követve.

Ádám Tamás: Nomád tábor

Magamra húzom hosszú köpenyem,
fejemre csavarom fekete szövetem,
megbuggyan a nyár, szomjazó
itatókutak kelletik magukat. Legelők
perzselődnek, mint disznók szőre
öléskor, reped a bőr a háton.

Beduinokkal járjuk a legelőket,
elsündörögnek az oázisok. Felhajtjuk
teveszőr sátrunk oldalát, kitérülünk.
Halkul a zene, lassul a tánc, laposodik
a költészet. A tűz körül vérbosszút
tervezünk. Hát itthon vagyunk.

Zemplén, Bükk, Mátra, Börzsöny,

Bakony. Utánozzuk a nomád tábort
ritkás erdőszélen, apadó patak partján.
Elhisszük az alig csorgó szabadságot,
eltéved az önismeret, nem tudjuk, merre
visznek a belső utak, előkerül vaktérkép,
iránytű. Ásott tűzhelyek haldokolnak,
szólni kellene egy engedelmes szélnek,
ébresszen lángokat.

Tájséta, pocsolyák, madárkép, zsírkréta vár.
A tájoló nem tájol, leheverednek a fák.
Éjszaka bátorságpróba, bagolyhuhogás,
vacog e hon. PET-pisztolyok élesre töltve.
Vérbosszút álmodunk. Letépem ruhám,
elégetem maskarám.

Ádám Tamás: Imre szenvedett

Erzsike ott feküdt a csacsogó patak partján
Csesztvén, részegen. Így beszéltek rekedten
a helyiek. Alig hiszem. A kóbor kutyák
körbejárták. Imre meg csak szenvedett.
Talán a szigorú szájú anyja miatt történt ez így,
hintóban karmolt Anna.

Jött a nagyokos: nem adhatott mást,
mi, lényegem. Pontos fogalmazás.

Most meg itt állok, a pattanásos arcú
suhancokat kérdezem. Falujukban
azt sem tudják, itt élt vagy nyolc évig
Madách. Hátborzongató történet.

A hárs is kiszáradt az udvaron, csupán
háromszáz évet élt. Utoljára Kerényi Ferivel
láttam, minden csuda volt.

Bakó Endre: A Lúdas Matyi kétszáz éve

1.

Sokan talán ma is meg vannak róla győződve, hogy Fazekas Mihály remekművének témáját, a *Lúdas Matyi* kalandos történetét közvetlenül a magyar népmesekincsből merítette. Ezt terjesztette első életrajzírója, Tóth Rezső is, aki csodálkozott azon, hogy annyi fordulatot népmesei motívum, többek között a parasztfurfang ellenére csak a kvietált császári főhadnagyból íróvá lett Fazekas Mihály vette észre értékeit, s 1804-ben feldolgozta, 1814-ben pedig végső formába öntötte a mese szövegét. Előbb egy másolatból tudta nélkül adta ki Kerekes Ferenc (1815), majd a hiteles kiadás neve alatt (1817) jelent meg Bécsben. *A Lúdas Matyi* eredeti kéziratát Buday Barna, a *Hazánk* szerkesztője adományozta 1904-ben a Csokonai Körnek. A könyv a *Tsillagóra* és más kiadványokkal együtt a Déri Múzeumba került, – olvassuk az 1942-es *Debreczeni Képes Kalendárium*-ban.

Meglepő információ lehet tehát, hogy Fazekas modern monográfusa, Julow Viktor viszont azt állítja: „A téma a tér és idő irdatlan messzeségeiből érkezett Fazekas Mihályhoz.” Ez azonban csak az 1950-es években vált világossá, amikor két tudós a törökországi Sultantepe (Anatólia) környékén ásatások során feltárt nagyobb mennyiségű égetett agyagtáblát, melyek a mezopotámiai művelődéstörténet legérdekesebb darabjai közé tartoznak. Ezek egyike egy négyütemű sorokból álló verses elbeszélés, melynek címe *A nippuri szegény ember meséje*. Egy angol tudós időközben közzétette a mese eredeti asszír szövegét és angol átültetését. Ez, amint Julow Viktor motívumról motívumra, sőt olykor sorról sorra bebizonyítja, a Lúdas Matyinak a négyezer éves sumér eredetű ősfarmája.

De milyen forrásból merített Fazekas, hogy jutott műve orális vagy írásos változatához? Több feltételezés élt ezzel kapcsolatban. Régóta bizonyosnak látszott, hogy az író valamely vándor-, valószínűleg francia népmese-változatban találta témáját. Julow Viktor azonban szinte bizonyossá tette – óriási nemzetközi meseösszehasonlítások révén, – hogy a kiseposz egy erdélyi román mese nyomán született. Fazekas bizonyára értett románul, hiszen szerelme, Ruszanda, a „havason nőtt moldvai szép” aligha tudott magyarul. Az ezzel kapcsolatos részletesebb információkért az érdeklődő olvasót Julow Viktor 1982-ben megjelent monográfiájához utalom, inkább a mű utóéletére vetek pillantást.

2.

„Nyolcvan kiadása, négy ponyvakiadása, három prózai és két verses átdolgozása (amelyből az egyik egy három kiadást megért ponyva-átdolgozás), nyolc drámai feldolgozása (köztük a Móricz Zsigmondé), bábjáték, vígopera, táncjáték-változata; zeneműfeldolgozása; egy majdnem egykorú és négy modern román, valamint német, orosz, cseh, szlovák, kínai műfordítása, filmváltozata, amely már négy földrészt bejár; nemrég készült, ugyancsak nemzetközi sikerű rajzfilmváltozata... (...) A közönség ítélete az évszázadok távlatában a legigazságosabb bíró. Ezért, és méltán, a legnagyobb magyar könyvsikerek egyike Fazekas Mihály Lúdas Matyija.” – tájékoztat Julow Viktor 1982-ben, ami azóta csak gyarapodott. Igen, de nem eredeti formájában! A hexameterekkel és a régies nyelvvel kevés olvasó birkózik meg. Színházi emberek viszont jól látták, hogy a téma, a komikus cselekmény érdekes, fordulatos, Döbrögi elnyeri méltó büntetését, az igazság győzedelmeskedik, tehát színpadra való. S miként Gvadányi József *Peleskei nótárius*-át, a Lúdas Matyit is előbb-utóbb dramatizálták és színházi játékot csináltak a komikus eposzból. A teljesség és a mélyebb elemzés igénye nélkül, a legfontosabbakat szerbe-számba vesszük.

Egy Balog István nevű színész vállalkozott elsőnek a mű dramatizálására, még 1838-ban. Balog enyhítette az eredeti mű antifeudális tendenciáját, de gróf Fáy Istvánnak még így sok volt: „szeretném neki megsúgni, hogy ha máskor olly bohózatot ír, mint Ludas Matyi, némelly allegóriákban vigyázóbb legyen. Nekem, megvallom, Ludas Matyiban igen nem tetszik az, hogy a földesúr előbb jól megkinzatik és megveretik, s egy két szempillantás múlva jön az ispány jelenteni a’ parasztoknak, hogy a’ dézsma és robot el van engedve. (...) Az effélék a népre nem jó benyomást tesznek.” – (*Századunk*, 1840 március)

Legközelebb a Vajda Ernő-féle Lúdas Matyi került színpadra 1911-ben, méghozzá a Nemzeti Színházban, Hevesi Sándor rendezésében. A fiatal bulvárszerző alaposan átszabta „Fazekas András uram (sic!) ódon dolmányát”. Íme néhány mondat egy korabeli ismertetésből: „A következő nagyon érdekes dolgokat kell a Nemzeti Színház legújabb sikeréről megjegyezni. Először is Fazekas époszában Lúdas Matyi mind a háromszor megveri Döbröghyt, a Vajda darabban egyszer sem. Roppant érdekes, hogy Vajda Ernő milyen kedves finomsággal, de egyszersmind mekkora színpadi ravaszsággal változtatja jóvá Döbröghy uram háromszoros balsorsát. Másodszor: színházi szenzáció az első felvonásbeli vásár beállítása. Meglepő hűségű nyüzsgés, mozgás, lárma és Hevesi Sándor nagyszerű rendezésének félreismerhetetlen jelei.” (*Színházi Élet*, 1911. 36. szám) Magyarán: Vajda elsikkasztotta az eposz plebejus élet, a rendező pedig a látványra és a komikumra helyezte a hangsúlyt.

Még abban az évben Móricz Zsigmond is színdarabot szerkesztett Fazekas meséjéből. „Ludas Matyi a magyar mesekincs legdrágább gyöngyei közül való. Annál érdekesebb s tán annál becsesebb, mert nem is a népköltés, hanem író termette. Fazekas Mihály nyugatról hozta az alakot, valószínűleg francia földről, de a Ludas Matyi karakterét ő szülte magyarrá, abszolút tökéletes versében. Balogh István vitte színpadra ezt az alakot és sok szerencséjével állította be a színpadi perspektívába, de nem volt elég költő hozzá, hogy örökre megállapítsa a színpad Ludas Matyiját. Én évek óta foglalkozom ugyanezzel a tervvel, s meg vagyok győződve róla, hogy Ludas Matyi méltó a legnagyobb ambícióra, írónak, színésznek. A bohózat szertelenségei tombolnak a felszínen s a mese mélyén a legvéresebb, örök gyötrelm vonaglik. A proletár harcol a kizsákmányoló úrral. Ludas Matyi és Döbrögi mindörökre szimbolikusan tipikus hősei ennek a harcnak. M. Zs.” (Itt jegyezzük meg, hogy ezt az evidensnek mutakozó értelmezést, melyben Julow Viktor is osztozik, később egy irodalomtörténész és író is kétségbe vonta. Érveik nem

meggyőzőek!) A Móricz-változat azonban csak 1951 decemberében kapott először nyilvánosságot, s éppen Debrecenben, a Csokonai Színházban, az író életében részletek jelentek meg belőle a *Nyugat* c. folyóiratban. A Nemzeti Színház dramaturgiai hibákra hivatkozva nem fogadta el a darabot.

Dékány András 1939-ben csinált belőle daljátékot Liszt Nándor dalszövegeivel és Laurisin Miklós zenéjével. (Később bábjátékká is átdolgozta). Ez a darab volt a Nemzeti Színház 1939 márciusi műsorának egyik újdonsága. Idézünk Schöpflin Aladár kritikájából: „A mese menetén Dékány nem változtatott, meghagyta a négy megveretést (Matyit egyszer verik meg, Döbrögit háromszor), s mindig leszámolják a huszonöt botot. (...) Azt értem, hogy a mai atmoszférában az író nem akarta kihangsúlyozni az eredeti tendenciát, – nem akart politikai darabot írni. E nélkül azonban a mese is elveszti létjogosultságát, Ludas Matyi merő személyes bosszúállóvá jelentéktelenedik, nem hord semmi nemű gondolatot. Fazekasnál mégis csak két világ ütközik össze, itt csak két jelentéktelen ember egy magánügyben. Marad a dolog bohókás része.” (Nyugat, 1939.)

3.

1949-ben forgatták, 1950-ben mutatták be a *Lúdas Matyi* c. ifjúsági filmet, a címszerepben Soós Imrével. A forgatókönyvet Fazekas műve alapján Szinetár György írta, a filmet Nádasdy Kálmán és Ranódy László rendezte, Döbrögit Greguss Zoltán alakította: Noha a film magán viseli a kor szellemujját, – Matyi már-már tudatos forradalmár – ma is élvezettel nézhető. Még ugyanabban az évben Gulyás László debreceni zongoraművész és zeneszerző, (később az Állami Népi Együttes művészeti vezetője) egyfelvonásos táncjátékot komponált a Ludas Matyi alapján, melyet a Világifjúsági Találkozón a MEFESZ táncegyüttese adott elő. (Néplap)

Rajzfilm is készült a *Lúdas Matyi*-ből, méghozzá sikeres filmvígjáték, melyet 1977-ben mutattak be. A forgatókönyvet Dargay Attila, Nepp József és Romhányi József írta, Dargay Attila rendezte, zenéjét Daróci Bárdos Tamás szerezte Liszt Ferenc műveiből kiindulva.

Schwajda György Mericske Zoltán zenéjével adaptálta gyerekek számára Fazekas Mihály művét. (1996) A történet, a mese a régi, de a megközelítés módja merőben új, ugyanis Schwajda György a libák szemszögéből írta meg a cselekményt. Itt minden és mindenki "libából" van. Így válnak a libák emberré, díszletté. Galiba a cselekmény mozgatója csupa humorral, fordulattal tűzdeli meg a zenés színdarabot. A vidám színjáték a kicsiknek és a szülőknek is nagy mulatságára szolgál. A szereplők a darab igényei szerint változnak libából emberré. A főliba – Galibának hívják – a cselekmény mozgatója és még a díszletet is egy liba "alakítja". Csupa humorral, fordulattal megtűzdelt darab, kitűnő zenével.

Helyi vonatkozása okán említjük Váradi Ruszina Szabolcs Lúdas Matyiját. A két részben, négy levonásban játszott zenés mesejátékot (zeneszerzők: Némedi Árpád és Varga Ákos) 2001 októberben mutatta be a Csokonai Színház Jámbor József rendezésében. A klasszikus történet új epizódokkal és motívumokkal bővült, Döbrögi köré például egy egész család kerekedett feleséggel, lánygyermekkel, sőt Rozi, a liba is beszélő szerepet kap. Az csak természetes, hogy Erzsike szerelemre gyullad a libapásztor iránt. A szerzők bevallottan gyermekeknek szánták átdolgozásukat, amely minden változtatás ellenére az eredeti mesében gyökeredzik.

Nem így Páskándi Géza *A fenyegetés vagy elkésett találkozás avagy az új magyar Lúdas Matyi* c. tragikomédiája. Cs. Nagy Ibolya empatikusan rámutat: „Páskándi *Lúdas Matyi*ja, a hangsúlyozottan új és magyar, allegorikus és paranoid olvasatlehetőségeit tekintve (...) megint egy más, újabb értelmezési változatot mutatva fel. *Lúdas Matyi*jában az alaptörténet főbb dramaturgiai csomópontjai sem azonosak a közismert mesében olvashatóval. A történetmondó – egy vásári kikiáltó, a Vándorkomédiás személyében – mintegy kívülről, egy külső nézőszögből pergeti-tereli a cselekmény szálait, merőben más kifejtés, zárlat felé, mint az ősműben. (...) Az ő Lúdas Matyija „az öntevékeny törvényhozás, egyszemélyi, egyéni döntések, az önjelölt messiásság” megszemélyesítője. Együttal áldozata. ’A magányos cselekedetnek, a merénylet filozófiájának – írja Páskándi – nincs jövője.’ S főleg foganatja. Az ő művében a fenyegetőt és a fenyegetettet a bosszú hatalmas tüze égeti egyformára, s mert így, erkölcsi különbözősége hivatkozva egymásra támadniuk már nem lehetséges, a bolondokházában barátokká válnak: csupán a világ, ez esetben a nyugdíj előtt álló professzor kívánságát teljesítve kísérleti alanyokként esnek egymásnak.” (Alföld) Legjobb tudomásunk szerint a tragikomédia még nem került színpadra, s ez nem lehet véletlen: aligha lenne közönségsikere.

Színpadi nyilvánosságot kapott viszont Faragó Béla *Lúdas Matyi* c. egyfelvonásos daljátéka, melynek verses librettóját Szócs Géza szerezte. „A költő egy új szerelmi szálát fűzött a történetbe. A csapatot vezető hatyúkból vagy lúdból lánnyá átváltozó Anna és Matyi szerelme áll szemben a Döbrögi házaspár romlottságával, hatalmi göggyével. Ez az új értelmezés nem törli az ős mese üzenetét sem, a ludakat elorzó Guy de Reux ugyanúgy elszenvedi a háromszori megveretést, mint Fazekas negatív hőse” – olvassuk a színház műsorfüzetében. (2011. január) A kritikus, Hassó Adrien másképp látta, ahogy e sorok írója is: Szócs talán a Liberté’56 mérsékelt sikerét kompenzálva nyúlt a témához, szándéka szerint sokrétűbbé tette Fazekas népi eposzát. De adaptációjában csak nyomokban lehet ráismerni a történetre (6.osztályos kötelező olvasmány), ami viszont még ennél is nagyobb gond, a mű pennája által elveszti tanulságát. Szócs Géza új szerepet kreált, a lúdból lett Annát, aki lényegében a darab mozgatójává válik. Nála nem Matyi a főhős, hanem a liba, így a darab nem Döbrögi megleckéztetéséről szól, hanem a nő meg- illetve visszaszerzéséről. A Guy de Breux-vé átkeresztelt uraság nem csupán hatalmi fitogtatása miatt kobbosza el a libát, sokkal inkább öregecske felesége mellett új húsrá vágynak. Az eklektikus előadás egy-két vastkos, pajzán jelenete nem biztos, hogy elég egy produkcióhoz. (Hajdú-bihari Napló)

Sajnos, mostanság általános jelenség, hogy klasszikus műveket írók és rendezők átértelmeznek, csupán forrásnak tekintenek, motívumokat őriznek meg belőlük a kényszeres ambícióval, hogy modernné hangolják. Csakhogy a remekmű azért remekmű, mert nem szorul utólagos beavatkozással!

Móra Ferenc: Tudatlanság dicséreti

Látom egy újsághírből, hogy az állam szaporítani akarja a népiskolák számát. Hát ez mire való már megint? Ha énám volna bízva, én egész más népoktatási reformot csinálnék: bevezetném a népiskolába a kötelező **rovásírást**. Ezzel több legyet is lehetne ütni egy csapásra. Először is megmutatnánk vele Európának, hogy mi nem vagyunk rászorulva az ő latin–görög–zsidó ábécéjükre, s ez bizonyára nagyon megjavítaná a külpolitikai horizontot. Másodszor a rovásírást nehéz megtanulni, ennél fogva a választójogot rovásírástudáshoz kellene kötni, ami egyszerre véget vetne minden vitának, mert ezt az ősök iránt való kegyeletből mindenki megszavazná. Last not least: a destruktív sajtóval se lenne többet baj. Hiszen egy kiadós vezércikk megírásához legalább egy öl fa kellene, hát még az országgyűlési tudósításhoz, s ki bírná az ilyen vállalatot finanszírozni! Viszont a sajtójogi megtorlás nagyon gyors és közvetlen lehetne. Csak az elkobzásnál kellene egy–két hasábot ráejteni az inkriminált cikk írójára, s a trifurcifer sose faragna többet újságot a bicskájával.

Nem vetek neki ötven évet, hogy eljutunk a fejlődésnek erre a fokára, de előbb is eljuthatnánk, ha korunk tökéletesen kigyógyulna abból a babonából, hogy „elvéssz az én népem, mert tudomány nélkül való”. Ezt az idézetet sokszor hallani, anélkül hogy a szónokok gazdáját adnák az idézetnek. Igaz, hogy ez az idézet a bibliából való, de hát nem mind szentírás ám az se, ami a bibliában található. Attól függ, hogy hol mondják, és ki mondja. Ez az idézet csak az ószövetségből van véve, ott is csak Hózeás prófétából, s ez olyan **ténykörülmény**, amely előtt nem lehet szemet hunyni. Nem is beszélve a nevezett próféta nemzetiségéről, Hózeást maga a biblia is csak a „kisebb próféták” közé sorolja, akiből tizenkettőt fog egy kalap alá.

Hát én az ilyen tizenkettő–prófétának nem hiszem el a tudomány népmentő erejét. Különösen, mikor tudok olyan népről, amit egyszer a tudatlansága mentett meg.

1809–ben történt, mikor Napóleon másodszor szállta meg Bécsset, és onnan szemet vetett Magyarországra. Elkészült a híres schönbrunni proklamáció, amely függetlenséget ígér Magyarországnak, ha a Habsburgoknak kiadja az obsitot. Márton professzor úr, a bécsi egyetem tanára, aki titokban nagy jakobinus volt, lefordította magyarra. Bacsányi hofkoncipista úr, aki szintén jakobinus volt – titokban az egész világ az volt, csak Napóleon nem –, belelehelte a maga parazsas lelkét. Ki is nyomatták szép nagy árkusokra vagy ezer példányban. Most már csak olyan kellett volna, aki behozza Magyarországra. Rábízhatták volna ugyan a francia cirkálókra is, de azoktól nem sokat várt Maret úr, Napóleon államtitkára, a későbbi bassanói herceg. Az emberek a mennyország elől is elszaladnak, ha szuronyhegyen kínálgatják nekik. Azután meg a cirkálók csak a határon patalléroztak, s Maret úrnak olyan megbízható hongrois–ra lett volna szüksége, aki szabadon jöhet–mehet a hazájában, s a dohányzacskójában hurcolhatja szét a forradalmat mindenfelé.

Andréossy gróf, a bécsi francia követ, aki csak véletlenül viselt ilyen ismerős hangzású nevet, s csak afféle napóleoni gróf volt – Andréossy gróf tudta a dürgést a bécsi hotelekben, s a **Fehér Farkasból** előkurkászta a megfelelő magyart. Tóth Jánosnak hívták, szolgabíró volt valahol Temesben, és olyan jó magyar ember volt, hogy úgy beszélt magyarul, mint Cicero.

Franciául ugyan nem beszélt, de Maret úr tudott annyit latinul, hogy „benissime, benissime, domine spectabilis”, Andréossy úr pedig tudott annyit németül, hogy „monsieur Jean Tóth Gutman”. Aztán meg nem is kellett oda sok beszéd, Tóth János elolvastott a proklamációból

annyit, hogy a Habsburgokat szélnek kell eresztetni, a többire azután nem volt kíváncsi. Ezt annyira Istennek tetsző dolognak ítélte, hogy mindjárt parolát adott a franciáknak. Azok pedig adtak neki egy kis láda proklamációt meg útlevelet, amivel keresztülmehet a francia őrségeken.

Az útiköltséget úgy küldték utána a **Febér Farkas**ba, s azzal igen felbőszítették a nemzetes urat. Ebadta franciái, hát ezek kupecnek nézik őt? Azt hiszik, hogy ő pénzért csinál forradalmat? No, azért is meglakoltatja őket!

Hóna alá vette a ládát, és beállított vele Bissingen grófhhoz, a tartományfőnökhöz, aki intímusa volt Ferenc császárnak, s a francia megszállás alatt is minden este fölment hozzá kártyát hányni a Burgba.

– Kegyelmet úr, ez és ez vagyok, erre meg arra akartak fölkeríteni a franciák, itt hozom a bizonytságot – bontogatta ki Tóth János a proklamációkat.

– Mit? – dugta hátra Bissingen gróf ijedten mind a két kezét. – Mit akar az úr engem ilyen szurokba keverni? Ez a rendőrfőnök ügykörébe tartozik. És én nem engedem magam kompromittálni se egyik felséges császár előtt, se a másik előtt.

Meghajolt jobbra is, balra is, de mintha jobbra mélyebben hajolt volna. Ott a Napóleon képe lógott, szemben vele a Ferenc császáré.

A szolgabíró szügyébe vágta a fejét, és loholt Schillerhez, a bécsi policájfőnökhöz. Ez kerekén kijelentette, hogy a politika nem az ő ügykörébe tartozik, és bizalmasan azt a tanácsot adta a spektábilisznak, hogy hurcolkodjon el Bécsből, még szépen van.

A spektábilisz szót fogadott, mert nem akarta kivárni, míg a császár emberei mint árulót jelentik föl a – franciáknál.

– Már megyek is – mondta ijedten –, de ezt a ládát itthagynom az úrnak.

– De amice, az isten szerelmére, csak nem akar szerencsétlenné tenni? – rimánkodott a policáj. – Ha Istent ismer, arról se szóljon senkinek, hogy itt járt nálam.

Jó ember volt Tóth János – Gutman! –, nem akart senkit bajba keverni, cipelte magával a veszedelmes ládát egész Dunaszentpálíig, ott azonban a birkalegelőn behajította egy kiszáradt kopolyakútba, a fene szerencsétlenkedjék vele tovább.

De bizony már elkésett élete megjavításával. Bécsi avizóra lesben álltak rá a győri nemesi tábor cirkálói, le is fülelték vagy tízen, s vitték nagy diadallal Győrbe Mecséry tábornok elé. De nehezen juthattak odáig, mert hamar híre szaladt, hogy az insurgensek elfogták **Bonapartét**, s mindenki törte magát, hogy láthassa a híres korzikai **fattyút**. (Szállóige lett a zempléni főispán hazafias kijelentéséből, hogy százszor is levágná a fejét, ha egyszer szemtől szembe lehuncutozhatná a **fattyút**. Azt azonban nem olvasom, hogy mikor Napóleon Bécsben járt, leruccant volna hozzá egy kis huncutozásra. De ez bizonyosan csak azért volt, mert egy zempléni főispán nem alázhatta le magát első vizitre egy jöttment francia császárhoz.)

Mecséry nem sokat teketóriázott volna a kézre került spionnal, azonban császár híre nélkül nem akasztathatott. Valami Heeger nevű rendőrtanácsost küldtek Bécsből a szolgabíró kihallgatására, aki erdélyi szász származású volt, s értette a szittyia idiómát is.

A nemzetes úr nem titkolódzott, hiszen nem is volt mit titkolnia. (Wertheimer Ede, e korszak történetírója a titkos nádori levéltárban találta meg a pör iratait.) Ártatlanságát azzal bizonyította, hogy kútba dobta a lázító iratokat.

– Ez aztán az igazi aknamunka! – csapta össze Heeger a kezét. – A magyar jakobinusok még a békákat is megmételtyezik!

– De hiszen ókút volt az – mosolyodott el Tóth János. – Nem talál abban az úr egy fia békát se.

De nem találták a kopolyában a ládikát se. Hanem szerencsére megtalálták azt a kanászgyereket, aki azt előkaparta onnan.

– Megvan a láda?

– Meg hát. Kutyaólat csináltam belőle.

– De ami benne volt?

– Nem volt abban semmi se, hallják.

– Dehogynem volt. Nyomtatott papirosoknak kellett abban lenni.

– Hát valami olyasféle limlom volt – vont vállat a gyerek. – Azt kihajigáltam belőle, osztán a Gazsi bácsi szedte össze.

Gazsi bácsi dinnyecsősz volt, ennél fogva éppen aludt, amikor a hivatalos emberek rajtaestek, hova tette az írásokat.

– Én? Az írásokat? – dörgölgette a szemét. – Nem élt nekem semmi ivadékom írással, megkövetem az urakat.

Alig tudták vele megértetni, miféle írásokról van szó. Mikor aztán lelket vertek bele, eszébe jutott, hogy ő azokat egy pipa dohányért nekiadta ennek meg ennek a béresnek, annak a felesége vajkofa, kell neki a papirosféle, ami akkoriban nem hevert úgy úton–útfélen, mint most.

Másnapra megtalálták a vajkofát is, az elő is adta a papírkészletét, de a proklamációk nem voltak köztük. A szép nagy papirosokat elkérte tőle a keresztfia, aki mézeskalácsos itt meg itt, és olyan nagy mézeskalácsszíveket csinál, mint egy malomkő.

A mézeskalácsos is megkerült, de a veszedelmes papírok már annál se voltak. Az az erdőkerülő vitte el őket, akitől a mézet szokta vásárolni.

– Aztán legalább megnézte–e kend, mi volt rájuk írva? – faggatta Heeger úr a mestert.

– Nézte a fene, uram, nem értek én ahhoz.

Három vármegyén keresztül egy hétig hajszolták Napóleon kiáltványát, mindenkit megnyaggattak, akinek a kezén megfordult, de egy lelket se találtak, aki olvasta volna. Valahol Lovasberény körül jártak, mikor valami búzaföld széliben árpával érő körtefát találtak, amely fehér rongyokkal volt teleaggatva a sárgarigók megfélemlítésére. De hogy nagyon zörögtek a rongyok a szélben, Heeger úr odaugratott egy perzekútort.

A legény odanyargal, és jelenti, hogy a pántlikák azért zörögnek, mert papírból vannak.

– No, van–e rájuk nyomtatva valami?

– Van rajtuk valami ákumbákum – fogott össze belőlük egy marékkal a perzekútor –, de ehhez én hatökör vagyok.

Heeger úr elrikkantotta magát: Napóleon széthasogatott proklamációi ijesztgették a sárgarigókat.

– Gott sei Dank! Most már csak ennek a földnek a gazdáját kell előkerítenünk.

Az is meglett, bocskoros nemes volt, éppen a kukoricáját töltögette kapával. A gyerekei ott rezsegték körülötte, mindnyájának papíracsákó volt a fején, az mind proklamáció volt. Az ép példányok az eszterhéj alá voltak begyűrve, volt még belőlük vagy száz darab.

– Olvasta-e kend őket? – kérdezte Heeger a gazdát.

– Olvasta a hóhér, nem vagyok én se pap, se kosta – felelte a gazda.

Így bukott el Napóleon forradalma a Dunántúl, és ezért dicséretre méltó a tudatlanság. Tessék elgondolni, mi lett volna abból, ha már akkor is tudtak volna olvasni a célszerű szegény emberek!

Az lett volna, hogy most a Bourbonok is meg az Orléans-ok is meg a Bonaparték is a mi trónkövetelőink volnának, de a mi kedvünkért még tán Valois-k is kerülnének, s most meg kellene szakadni a lojális magyar szívnek

Húrok

Szép Ernő: Gramofon

Este lett Budán. A Duna partján és a jámbor hegyeken kigyúltak a lámpák, az égbolton is felgyújtották a csillagok kis villanykörtéit, lámpák és csillagocskák rokon fénnel, összebeszélve ragyogtak, az ember nem tudhatta, hol végződnek a lámpák, s hol kezdődnek a csillagok. Egy szűk kis utcában dadogott a konflisom a vad kövezeten, egy ócska utcában, ahová lépcsők visznek le és fel, amely mintha rejtőzködve bújna el félig a földbe süllyedt barna házaival, itt, e nagyvárosban. Körös-körül csikorogva, nyikorogva építik az új, hatalmas házakat, az új utcák, mint ellenséges hadoszlopok nyomulnak, zárják körül ezeket az ódon, elgyöngült kis budai részeket. Itt még virágcserepek vannak a kis ablakokban, a nyitott kapun át belátni az udvarra, a csendes, kisöpört udvarra, ahol kis kacsák sántikálnak, halvány virágágyak fekszenek, vidoran zöldell az eperfa, s naiv filagória van a fenékszínen, mint a Gartenlaube címlapján.

Egy ilyen kis ház udvarára láttam be, a rácsos filagóriába, s egy kép úszott elém: a budai család ott ült a filagóriában, az asztal körül, a körlócán egyidősebb s egy fiatalabb férfi ingujjban, egy asszony s három leányka. Kövér fehér lámpa állott az asztalon, már vacsora után voltak, az asztal szélén az utcának fordított tölcsérral gramofon zenélt. A család tagjai fehér arcaikat két

tenyerükbe bekeretezve könyökölték körül a gramofont, az ő hangversenyüket, színházukat, ábrándjukat, kábulatukat, boldog nosztalgiájukat. Mereven ültek, kissé félrefordult fejjel, és figyeltek, mint egy plasztikon idillje. A gramofon krárogott, zúgott, harsogott, egy erős, fúrge amerikai indulót játszott, amelyet valami fúvószenekar közölt vele.

Átkocsiztam a képen, s a gramofon utánam a méla kis utcán. Hirtelen, és belátom, indokolatlanul egy másik kép jutott eszembe, a nagyvilágon való csavargásom egy éjszakájából. Hamburgban voltam télen, s egy szeles s a ködtől sárga éjszakán abban a szomorú és szívtelen negyedben bolyongtam, amelyet a tengerről érkező matrózok az első este megrohannak. Egyenes, szabályos, szűk kis utcasorok vannak ottan, egyforma, feltűnően számozott, kétemeletes, sárga házskatulyákkal. Ezekben a színpadi díszletnek ható utcaketrecekben dülöngélnek fel s alá azok a szerencsétlen férfitömegek, munkások, matrózok s egyéb szegények, akik itt esnek át a nővel való összefüggésükön.

A monoton kis kéjbörtönök rabjai egy szál ingben, amely a fél vállukról kötelességszerűen lecsúszott, a nyílt kapukban állottak ötével-hatával, kimázolt halálfejeikkel, s kábító szaporán, megállás nélkül beszéltek a világ minden nyelvén az utcán ténfergő határozatlanokhoz, hívták s mindenféle fantasztikus örömmel bíztatták őket. S az egész kétségbeesetten duruzsló hangverseny fölött egy gramofon dominált, egyik ház földszinti ablakában állott eldugva, egy szép férfikvartett énekelt a gramofonban. Egy andalító olasz dalt énekelt a gramofon, sokan állottak meg az előtt a ház előtt, ágaskodtak az ablakhoz, a kint silbakoló lányok rángatták a nyakukat, s a karjukkal hátra-hátra mutattak az ajtóba. Igyekeztek meggyőzni az embereket illúziójuk reális volta felől, hogy igen, ott benn élő emberek énekelnek, vidám, boldog, nótázó társaság van odabenn a komor, barátságatlan falakon belül. A gramofon volt annak a háznak a trükkje. Miért jutott eszembe, miért meséltem el...

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2023 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!